БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

1960 ч. МАЙ 31 ВТОРНИК № 126 (4610).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 20 көп.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжының мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Май 28-те Кремльдиң Улуг ордузунга коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов оларны чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ВЦСПС-тиң даргазы В. В. Гришиниң илеткелиниң талазы-биле санал бээри ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары **С. П. Павловтуң** саналы-биле эгелээн.

— Партияның чедирген байы-ры—ол дээрге күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш кайгамчыктыг шимчээшкинни улам ыңай хөгжүдериниң программазы деп эш Павлов чугаалаан. Ол байыр чаа-чаа чедиишкиннерже совет кижилерни сорук киирип турар. Ынчангаш коммунистиг күш-ажыл дээш демиселчи бүрүзү ам мынча деп турар: «Партия сээн кыйгы өзүңнү дыңнап тур бис! Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгезинче чоруп орар бис база аңда чедер бис!»

Бистиң салгалдың кижилеринге онза аас-кежих таварышкан: коммунизм хүн бүрүнүң амыдыралының болгаш демиселиниң практиктиг сорулгазы апарган үеде чурттап, ажылдап турар бис деп оратор айытган.

Партияның кыйгырыы-биле аныяктар чеди чылдың эң-не шиитпирлиг сорулгаларын күүседиринче чоруп турар. Металлургияның, химияның, тудуг материалдарының, демир оруктарның комсомолчу шалыпчы 114 тудугларында сөөлгү бир чартык чылда комсомолдуң путёвкалары-биле 340 мың оолдар болгаш кыстар ажылдап кирген. Комсомолдуң хүлээлгелерин күүсетпишаан, олар түгле металлургияда безин 30 улуг тудугларның орнунга 44 улуг тудугларны кылганнар, ооң иштинде: чеди домна печкаларының орнунга онну, үш мартен печкаларының орнунга 12-ни, 11 прокат станьнарының орнунга 13-түү тутканнар. Комсомолдуң домналары революция мурнундагы Россияның бүгү-ле берип турганындан ийи катап хөй металлды берип турар. 1958 чылда делегейниң өске бүгү чурттарының электрижиткен демир оруктары хире демир оруктарны аныяктар электрижиткен.

Техниктиг депшилге дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демисежир деп партияның кыйгырын аныяктар ыдыктыы-биле күүседип турар. Үш миллион ажыг аныяк ажылчыннар чеди чылдың бирги чылынның даалгазын улуу-биле ажыр күүсеткен, а дөрт миллион аныяктар мергежилин бедидип, ийи дугаргы болгаш өскүлүг мергежилдерин чедип алган.

Көдээ аныяктарның кайгамчыктыг ажыл-херектериниң дугайын санал бергеннер чугаалап турар-дыр. Комсомолдуң путёвкалары-биле мал ажылының фермаларында 700 мың аныяк кижилер ажылдай бергеннер. Олар эрткен чылын чеди миллион ажыг бызааларны, 13 миллион хаваннарны, 200 миллион куштарны азырап өстүргеннер. Көдээ комсомолчуларның ажыл-херектерин партия ТК-ның декабрь Пленумунга бедии-биле үнелээн.

Коммунистиг партияның даалгазын бистиң аныяктарывыс, ленинчи комсомол ынчаар күүседип турар болгаш ам-даа улам эки күүседир—деп эш Павлов медеглээн.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни хөгжүдериниң айтырыгларын оратор тодаргай чугаалаан. 1958 чылдың ноябрьда ВЛКСМ ТК-та ол бригадаларның баштайгы удуртукчуларын чыылдырган. Олар ынчаарда түгле 25 кижи турган, оларны ам чаа шимчээшкинниң хоочуннары деп адап турар. Амгы үениң ол кайгамчыктыг шимчээшкининиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы партия болган. Ынчангаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш демиселдиң түгүнүн адаа-биле ажылчы чоннарның улуг армиязы ам чоруп турар.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниң болгаш шалыпчыларының чедиишкиннеринге өөрбүшаан, патриоттуг шимчээшкинниң хөгжүдезинге шаптык болуп турар четпестерни миннип демдеглээр ужуруг бис деп эш Павлов үргүлчүлээн. Ол чарыштың хемчээли ам улуг-даа болза, ол улам массалыг болуп шыдаар турган ийик.

Бистиң улузувус бүгү тиилелгелерни Коммунистиг партияның, шылгараңгай ленинчи, коммунизм дээш, бүгү делегейге тайбың дээш демиселчи Никита Сергеевич Хрущевка баштаткан Төп Комитеттиң ачызы-биле чедип алган деп ВЛКСМ ТК-ның секретары С. П. Павлов чугаалаарга чыылганнар диңмиттиг адыш часкааннар. Бистиң улузувустуң эң эки кайгамчыктыг мөзүшынары—коммунизмниң хөрээнге бердинген чорук, күрүне талазы-биле мергежилдиг болгаш бөдүүн чорук Никита Сергеевичиде сиңиихкен. Никита Сергеевич Хрущевту коммунистиг күш-ажылдың бирги шалыпчызы деп бистиң улузувус чангыс эп-сеткил-биле адап турар.

Эш Павлов бодунуң чугаазының төнчүзүнге дээди деннелге чөвүлел хуралды америк таладан болдурбайн барганын чугаалаан, мынча деп медеглээн: чер бөмбүрзээниң кайыдаа булуңунга оларның ханныг, хирлиг үүлгедиглерни туразында кылып турган үези ам катап эгиттинмес кылдыр эрткен дээрзин империалистер билип алзын. Ам империалистиг дээрбечилерге түгле удуралыр эвес, харын база оларны хуудалган кылдыр чылча-шаптар аргалыг күш делегейде бар. Ол чаныык дег күш—бистиң улуг Төрээн чуртувус, социализмниң күүлүг лагери ол.

Магнитогорскиниң металлургия комбинадының руда байлакшыдар фабриказының мастери Н. Иванов ук бүдүрүлгениң ажылдакчылары шуптузу коммунистиг күш-ажылдың комбинады деп ададыр эрге дээш демисежип турарының дугайында чугаалларга, олурушканнар изиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар. Хоорайга бир дугаарында хүндүлүг атты алган бодунуң бригадазының дугайын ол чугаалаан. Найырал, бот-боттарынга дузалажыышкын, күш-ажылды медерелдиг-биле көөру—бо бүгү күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн аныяктарның чедип алырынга дузалаан. Бисте хүннер түгле күш-ажылга эртпейн турар. Театрларга, кинога баары, экскурсиялаашкыннар, спортка киржилге дээрге шуут дүрүм болган деп оратор чугаалаан.

— Бистериниң ханчаар өөренип турарывыстың дугайында чугаалаксап тур мен, өөренир дооста үжүвүс—даг институдунда болгай. Ол ышкаш спорт шөлүн ханчаар түдүп, хуу библиотекаларны кылып алган бис. «Коммунистиг күш-ажыл дээш» деп солунну ханчаар үндүрүп база күш-ажылдың алдарының кежээлерин эртиреги комбинатта ханчап чаңчыл апарганының дугайын чугаалаксап тур мен—деп, эш Иванов уламчылаан.

Хожудап турар бригадалар базала коммунистиг болзун дээш оларга дузалаар дугайында өске ораторларның саналын Н. Иванов деткээн. Боттарының хууда, амыдыралчы айтырыгларын шиитпирлээрин бригадалар кежигүннери кичээнгейлиг көрүп, бот-боттарынга дузалажыр дугайын саналдап, күзелин илереткен.

Москва областың Купавинде нарын шекпен фабриказының аргыкчызы **М. И. Рожнева** бодунуң бригадазының күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын, ооң бедик атты чаалап алганының оруктарының дугайын чөвүлел хуралдың киржикчилеринге чугаалаан. Пөс аргыкчылары дыка хөй чаа курлавырларны илереткен, күш-ажылды организастаарынга дыка хөй чаартышкыннарны кылганнар. Машиналарны түгле бригадалар азыы-биле ажылдадыр чорук бедик дериг-херекселдериниң бүдүрүкчүлүүн 3,6 хуу бедидер арганы берген.

Ооң коллективинге фабриканың профэвилел организациязы улуг дузламчыны берип турарын сураглыг пөс аргыкчызы чугаалаан. Эң ылаңгыя организас-техниктиг хемчегларни боттандырарының талазы-биле инженер-техниктиг ажылдакчыларның шефтээшкинин организастаан.

Бүдүрүлге чериниң болза чогуурубиле ажылдаарынга эргежок чугула чиг эттиң чогуур өйүнде эвес, куду шыңарлыг болгаш четпес ассортиментилиг кээп турарының дугайын ол чугаалаан.

Коммунистиг күш-ажыл дээш чарыштың бригадаларының болгаш шалыпчыларының дугайында хөй-биле эки бижиириниң эргежок чугулазын оратор чугаалаан:

Ленинградтың облпрофсовединиң даргазы **А. Слепухин** чөвүлел хуралдың киржикчилеринге ленинградчылардан изиг байырны чедирген. Коммунистиг күш-ажылдың коллективтери деп ат дээш чарыштың киржикчилери чеди чыл планын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле 5 чылда күүседир деп чургка бир дугаарында саналдап келгеннер. Ол эгелээшкинни түгле Ленинградта эвес, харын-даа бүгү чуртта деткээн болгай.

Ам коммунистиг күш-ажыл дээш чарыш бүдүн-бүдүн коллективтерни хаара тудуп турар. Өңнүг металлдар болбаазырадыр заводтуң болгаш Волховта В. И. Ленин аттыг ГЭС-тиң коллективтери коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгелери деп ат дээш демиселди эң баштай эгелээн.

Эш Слепухин чугаазының төнчүзүнде Ленинградтың ажылчы чоннары партияның Төп Комитединиң ам болур Пленумун күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер-биле, чаа бедиткен хүлээлгелер-биле ужуражып турар деп чугаалаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Донбасстың алдарлыг даргазы **Н. Маматны** зал чылы-биле уткаан.

Шахтаның партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, ажыл-агыйжы удуртукчуларының деткимчези-биле бодунуң бригадазының коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты ханчаар чаалап алганын ол чугаалаан. Ынчалаа-даа мен ол бригадада шагдала ажылдавастай берген мен деп Николай Мамай чугаалаан. Ол мындыг болган түүе. Эрткен чылын мен СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга олуржур аргалыг болдум. Аңда Валентина Гаганованың саналын дыңнаан кижи мен. Партияның ТК-зының Пленумунуң соонда Вышневолоцкинин пөс-таавычызының үлегерин эдерер деп шиитпирлеп алдым. Боон хожудап турар бригадаже шилчээн мен. Ынчангаш ол мурнунда хожудап турган бригадага В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болганын демдеглеп турар үеде база-ла коммунистиг күш-ажылдың бригадазы атты тывыскан дээрзин медеглеп болур мен.

Ол медеглелди бүгү зал диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Хүндүсү хуралды чапсарлаан деп чарлаан. Чапсар соонда чөвүлел хуралдың киржикчилери часы хүннүң хереллери-биле долган улуг залды база катап долдур олурушканнар. Ложаларда—дипломаттыг корпус, совет болгаш даштыкы журналистер.

Хуралдың даргазы—ВЦСПС-тиң даргазы **В. В. Гришин** СЭКП ТК-ның Бирги Секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш **Никита Сергеевич Хрущевка** сөс берген.

Адыш часкаашкынының даажы чиде бээрге, эш Хрущев бодунуң чугаазын эгелээн болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилери ону эң-не кизеңгейлиг-биле дыңнааннар. Никита Сергеевичиниң чугаазының үезинде диңмиттиг адыш часкаашкыннары болгаш хөлүг катыы үргүлчү болуп тургулаан.

Н. С. Хрущевтуң чугаазының соонда залга адыш часкаашкыннары база катап диңмиреп үнген. Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка алдар кылдыр, улуг совет улуска алдар кылдыр кыйгы салыышкыныры дыңналып турган.

Май 30-де чөвүлел хурал ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

ДААРТА—ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР КАМГАЛАЛЫНЫҢ ХҮНҮ

Школа назыны четпээн биче чаштар Кызылдың № 3 уруглар садында хөй. Ында бүгү-ле чүве хөглүг, солун.

Чурукта: солагай талазындан оң талазынче Темир Оргу, Наташа Ясникая болгаш Светлана Доржу оларга таарышкан солун номну номчуп олурары

Фото С. Феоктистовтуу.

Бичии чаштарның кадыы дээш

Бичии уруглар бажыңында үш хар чедир назылыг уруглар турып турар. Ам ында 65 бичии чаштар бар: Уруглар бажыңында бичии уругларның кадыкшылын болгаш оларның өзүлдезин эмчилер хүннүң-не хайгаарап көрүп турар. Бичии уруглар янзы-бүрү ойнаарактар болгаш оларның кижизидилгезинге ажык-дузалыг херекселдер-биле хандыртынган. Уругларны ачыг агаарга хүннүс удудып, ойнадырынга таарыштыр кылган шөлчүгеш база бар.

Эльзеди уругларның өзүлдези эки, олар бот-боттары аажок найыралдыг, янзы-бүрү чаран эннаарны эйнап билир шүүктерни болгаш ырларны доктаадып алган чугаалап, ырлап турарлар. Эльзеди уруглар боттары чуңуттар кылдыр чаңчыга берген. Кижизидикчилер оларның чугаазын сайзырадыры-биле кичээлдерни кылып, төлептиг аажы-чаңга кижизидип турар.

Уруглар кандыг-бир чүвелерни бо-ла аажок сонуургап кайгай берген олурар. Эльзедилери боттарының майыктааштарын, ойнаарактарын безин арыдыр аштар ыдыр апарганнар. Кандыг-бир сеткүүлдерде чуруктарны хөрүп каанда, ону өттүндүр чуруп турарлар. Бичии уругларның чиир аңчыдыы эки. Оларның хүн чурумун тургускан.

Тайбың камгалалының уруглар хүнүн таварыштыр уругларның келир үеде чырыткылыг чуртталгазы, оларның кадык, шоваалаң өзүлдези, делегейге быжыг тайбын дээш демисежип турар мөң-мөң бөдүүн иелер ышкаш бичии уругларга аас-кежиктиг тайбың чуртталганы күзеп тур мен. Дайын эртүн кылсырын орадажып турар америк идегеттерге каргыштыг өлүм!

З. РОДИНА,

Кызылда бичии уруглар бажыңының кол эмчизи.

Мөөң чаптанчыг ийистерим

Мөөң ийиспейлерим Андрей, Гена, Слава олар төрүттүнге-ле бир чыл беш ай чаа четкен. Оларның кадыкшыл, өзүлдези тергиин эки. Үжээлээн яслиде турар болгаш эмчилерниң доктаамал хайгааралында. Үжээлээ кылаштажы бергеннер. Баштай эң бичези Слава кылаштап эгелээн, ооң соонда ортуну Гена, адак сөөлүнде улуу Андрей. Андрейниң аажы-чаңы өскелериннен черле онзагай оол. Чамдыкта аажок кылыктаны бээр, чамдыкта чаптанчыы кончуг каттыра берген-даа турар. Чаңгыс черге орта олурбас, ойнап маңнап-ла турар. Черле кончуг дөскел чок оол. Генаның аажызы өйтап, Андрей ышкаш кылыктаны-даа бербес. Ава, ачазы бистер болгаш яслиде ажаакчылары, эмчилер чүве чугаалаарга аайындан эртпес, чөпшүл. Славз бодунуң хөлүнде-ле ынчан чоруур. Боду харын чаасхаан шуугап ойнаан олурар.

Мөөң оолдарымның аас-кежиктиг өзүлдезинге, оларның келир үеде чырыткылыг чуртталгазынга доктар кадар чүү-даа турбас болзун! Чаа дайын кажан-даа болбазын, чаптанчыг ийистеримге мөңге тайбың херек.

Монгуш Серен,

Кызылдың № 2 школазының башкызы.

Аас-кижиктиг бичии чаштарга

Колхоотуң уруглар яслизи ажылдап эгелээ-де ам дөрт чыл чедип турар. Ам ында колхозчуларның 70 ажыг уруглары өзүп, доругуп турар. Яслиниң иштики дериг-херекселдери бүрүн. Бичии чаштарга таарыштынган үжен шевергин кавайлар, эльодилеринге бүрүн дериглиг он беш демир орунар бар.

Яслиниң бажының долгандыр херимээн болгаш ногаанчыдын, ыштарны, чечектерни тарып олурткан. Яслиниң бажыны таарымчалыг: ында чемненир, удуп дыштаныр, ойнаар залдар болгаш чем кылыр черни дерип тургускан. Бичии чаштарны кижизидериңе онгу классты дооскан Чөлдак-оол Бегзи кызымак болгаш арга-мергежилдиг ажылдап турар. Ол ышкаш яслиниң шеверлекчизи Норжай Сандак-Доржу угбай яслини арыг-шевер тургузар дээш күжүн салып турар.

Ынчаарга яслиде өзүп, доругуп турар бичии чаштар янзы-бүрү амданныг, эки шынарлыг чемнерни ап турарлар. Ол болза кол повар Х. Дунгар угбайның чем хылырынга мастержизинин ачызы-ла болгай.

— Четтирдивис, угбай. Магалыг амданныг, кончуг чиксенчиг мүн болду—деп, ол чаштар поварынга ееруп четтиргенин бо-ла чугаалай бергенин дыңнап болур.

Яслиде бичии чаштарның кадыының байдалы эмчиниң доктаамал хайгааралында турып турар. Колхоотa эмнелге пунктузунуң өргелекчизи Александра Хүргүлек бичии чаштарны хуннүң шинчип, янзы-бүрү аарыгларга оларны алыспас дээш бүгү арга-хемчеглерни ап чөрүдүп турар.

З. Бычкова,

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхоотуң сураглыг хаван ажаакчызы.

Ажы-төлүм—ажыл-ишчи кижилер

Мен бодум-даа, уругларымның адазы-даа кара чажыыстан күш-ажылга ынак, ажыл-ишчи бөдүүн колхозчулар бис. Ынчангаш бистин оолдар, уругларывыс ажылгыр адазынызы бистерни салгап, колхоз бүдүрүлгезинде идепкейлиг киржин турарынга сеткилим ханып чоруур совет не мен. Улуг оглум Владимир бистиң колхозта трактористеп турар. Бо часкы тарылгага ол эрестиг ажылдап, хүнде кылыр ажыл нормазын 120—150 хуу күүседип турду. Ольга уруум Мергениң сүт-бараан фермазында саанчылап, коммунистиг күш-ажыл бригадазы дээш демисежип турар дыныктар өөрү-биле омак хөглүг ажылдап турар. Уруумнуң амыдыралдың оруун тыва бергени мөөң сеткилимге дыка өөрүнчүг-дүр. Таиса биле Валентина уругларым колхоотуң чаш малын ажаап турарлар. Эң улуг уруум Александра колхоотуң яслизинде бичии чаштарны кижизидип, ажаап турар. Ынчангаш мөөң ажы-төлүм тайбың ажыл-иштиң кижилери.

Людавыс колхозта школаның ийиги классында кончуг эки өөренникчилерниң бирээзи. Эң хеймер оглум Олег ам-даа чаш.

Бистиң совет чуртувуста ие болгаш ажы-төл партия, чазактың улуг сагыш салыышкынынга хүрээлеттирген.

Д. Шойдар.

Чаа-Хөл, «Бурунгазар» колхоз.

Кызылдың бичии уруглар бажыңында турып турар бичии чаштарның кадык чаагай өзүлдезинге бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан.

Чурукта: келир үениң ачылары боттарының ойнаар өдүректери-биле.

Фото С. Феоктистовтуу.

УРУГЛАРГА ТАЙБЫҢ

Делегейниң уруглар камгалалының хүнүн бир-ле дугаар 1949 чылда делегей херээженнериниң демократтыг федерациязының эге-саналы-биле демдеглеп эрттирген. 1952 чылда Венага болган уруглар камгалалының бүгү-делегей конференциязы ол инициативаны түүлдүг деп көрген. Уруглар камгалаарының шимчээшкини бодунуң төрүттүнүп келген хүнүнден эгелээш-ле чаа дайынның айылынга удур шиитпирлиг демиселди чорудуп келген. Түүе дээрге делегейге түгле тайбың тергиндеп турда, уруглар аас-кежиктиг чурттап, эртем-сургуулга өөренип ап болур аргалыглар.

Советтер чуртунуң улустары боттарының уругларының даартагы аас-кежиктиг келир үезинге ханы бүзүрелдиг. Совет чазак, Коммунистиг партия бичии уругларның амыдыралчыттталгазын болгаш кадыының дугайында чылыг сагыш салыышкынны ооң төрүттүнериниң ырак мурнундала эргежок чугула бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп эгелээш, оларны ынакшыл-биле доруктуруп, кижиниң эң эки шынарларын оларга кижизидип, ие-херээженнерниң күш-ажылын хоойлу ёзугаар камгалап, божуур мурнунда болгаш божаан соонда узун хуусаалыг төлевирлиг шөлээлерни, уруг эмзирер иелерге кызырган ажыл-хүнүн, эргежок чугула халас медицина дузазын база поликлиникаларның, эмнелгелерниң, херээженнер болгаш уруглар консультацияларының калбак четкизин дамчыштыр дузаламчыны долу хандырып берип турар.

Уругларның өлүр чоруу революция мурнундагы үе-биле деннээрге бистиң чуртувуста барык 7 катап, 1940 чылга деннээрге 4,5 катап эвээжээн. 1958 чылда уруглар яслилеринге болгаш садтарынга 3 миллион 500 мың ажыг, 1959 чылда 4 миллион, түр үениң яслилеринге болгаш садчыгаштарынга 3 миллион уругларны кижизидип, кадыын быжыглаан.

Бистиң чуртувус школаларның калбак четкизи-биле шыптынган. Амгы үеде Совет Эвилелинде 200 мың эге болгаш чеди чыл база ортумак школалар бар. 1958—1959 өөредилге чылдарында 36 миллион уруглар өөредилгеге хаара туттунган, 1876 мың студентилер дээди өөредилге черлеринге өөренгеннер. Чуртта улус өөредилгезиниң системазын эле организастаан, хөй-хөй чаа школа-интернаттар болгаш өске-даа уруглар албан черлери калбаа-биле туттунуп турар. Ынчаарга 1965 чылда школа-интернаттарга турарларның саны 2 миллион 500 мунга чедер.

Школаларга дузаламчы кылдыр школадан дашкаар албан черлери, 1959 чылдың январьга чедир пионерлериниң болгаш школачыларның 2908 ордулары болгаш бажыңнары, аныяк техниктериниң 320 ажыг область, хоорай станциялары, аныяк натуралистериниң 254 станциялары, уруглариның 146 экскурсия-турист станциялары, 158 парктары, аныяк өскениниң 792 спорт школалары, 111 ажыг театралары уруглариның тускай 5.000 библиотекалары болгаш культура-чырыдышкыныңы өске-даа албан черлериниң калбак четкизин тургускан. Уруглар камгалаарының шимчээшкини бодунуң төрүттүнүп келген хүнүнден эгелээш-ле чаа дайынның айылынга удур шиитпирлиг демиселди чорудуп келген. Түүе дээрге делегейге түгле тайбың тергиндеп турда, уруглар аас-кежиктиг чурттап, эртем-сургуулга өөренип ап болур аргалыглар.

— Бистиң области 6382 хөй уруглардыг база бот 5216 иелер бар, оларга түгле 1959 чылда 10138716 рубль түүнүг күрүне дузаламчызын тывыскан.

Уруглар кижизидер талазы-биле боттарының төрел хүлээлгелерин совет өг-бүле бүрүзү долузу-биле күүседип, оларны эртемге, күш-ажылга белеткээр, өөредилгеге туруштуг, ышчы, шевергин кылдыр чаңчыктырар дээш оралдажып турар иелер дыка хөй. Ындыг өг-бүлелериниң аразында Ыай-Тайга районда «Тиилелге» колхозта 8 уругларның иези Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Кандан Үрүле Шыыраповнаны, области алдарлыг хой кадарчылары Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозта 7 уругларның иези Лопсанчап Ыйма Чашооловнаны, Чаа-Хөл районуң «Найырал» колхозта 6 уругларның иези Дол Түлуш Чүльдумовнаны болгаш Тес-Хем районуң «Ак Эрик» колхозта ясла эргелекчизи Маадыр ие Балыма оларны демдеглеп болур.

Бо иелер хөй уруглариын культурлуг, билиглиг кылдыр өстүрүнге кол кичээнгейин салбышаан, боттарының колхозтарының бүдүрүлгелеринде база эң-не идепкейлии-биле киржип, эки алдарлыг кижилер кылдыр санаттырып турар болгаш эпнайыралдыг, улуг аас-кежиктиг өг-бүлелер болуп турарлар. Ынчаарга Маадыр ие эш Балыма мынчаар чугаалап олурар:—Ажы-төл хөй боорга, ажылдаарга-даа хөглүг, амыдыралдаа өөрүшкүлүг, бай-шыдалгыр боордур. Ол болза ниниң-даа, өг-бүлениңдаа дээди аас-кежии-дир... Хөй-хөй иелериниң бодалдары база-ла үстүнде маадыр ие-биле дөмей төлептиг салгакчыларны өстүрүп, чаагай күш-ажылы-биле Төрээн чурттуң чечектелиишкининге боттарының төлептиг салыышкынын киирип, бичии уругларын өзүп доругары дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка боттарының кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илергейлеп турарлар.

Уругларның амыдыралының болгаш кижизидилгезиниң байдалын эжиждер талазы-биле бистиң чуртувустуң чедиишкиннери бүгү делегейге ужурдузалыг болуп, Совет Эвилелиниң чедиишкини улус демократиязының чурттарында калбаа-биле ажыглаттынган. Олар ие болгаш уруглар камгалалын, школа өөредилгезин болгаш школадан дашкаар албан черлерин организастаарының күрүне системазын тургускан. Кыдатка, Чехословакияга, Польшага, Румынияга болгаш улус демократтыг өскедаа чурттарынга улус эрге-чагырганы-биле

АК-КӨК ОРУКТАП...

Кызылдың тудугларынга хереглээр тудуг ыяжын салдадып бадырары эгелээн. Сыстыг-Хемден бирги салды Кызылдың ыяш заводунуң лосман капитаны, дуржулгалыг хемчи Ловейкин эккелген. Ол, эки шынарлыг 216 кубометр тудуг ыяжын бадырып келген. Ак-көк орук ажыттынган.

Дээзында хүн үш сал бадып келген. Оларны база-ла Кызылдың ыяш заводунуң катерлер капитаннары Лапшов, Молодых, Филиппов олар эккелгеннер. Бистиң айтырыгларывыска эш Лапшовтуң харылааны болза:

— Бистер Кызылдан май 17-де үнүпкен бис. Кажан Сыстыг-Хемге четкеш, дораан эптер дээривиске бензин чок болган. Оон ужурунда 3 хонук маназр ужурга таварышкан бис. Майның 23-те Сыстыг-Хемден ыдай 25 км черде турган салдарны алгаш бадыпкан бис. Ийи хонук чорааш, чедип келгенивис бо.

— Орукка чорааш бергелерге таварыштынар бе?

— Онза бергедээшкин чок болду, чылдың-на чоруп чаңчыга берген улус бис. Ынчалаа-даа чаңгыс-ла Хут ужары кижиниң соок дерин үндүрер чер болгай—дээш, ол улгаттыр каттыра-дыр.

— Каш кубометр тудуг материалы бадырып келгенинер ол?

— Мен 200 кубометрни, Молодых 204-тү, а Филиппов 180 кубометрни эккелген бис.

Бистиң беседавыска ыяш заводунуң директору Кандауров кирже берди.

— Эрткен чылын курлап алган ыяжывыс төнген, ынчангаш бистиң заводувус сөөлгү үеде улуг бергедээшкинге таваржып турган болгай. Үчүге сөөлгү ийи хүн 900 кубометр ыяшты суг оруу-биле алдывыс. Моон соңгаар хүннүңне 2—3 салдарны хүлээп алыр бис. Кызылдың тудугларын четчир саныг тудуг болгаш дилиг материалдары-биле хандырар арга бар апарган.

Чурукта: Кызылдың ыяш заводунуң катер капитаны Ловейкиннің бадырып орар салы.

А. АИР.

Фотозу **Г. Севастьяновтуу.**

Советтерниң сессияларында

Өвүр район Совединиң эдлчеглиг сессиязынга районда улус өөредилгезиниң байдалынын дугайында айтырыгны чугаалашкан. Илеткелден болгаш санал-шүгүмчүлелдерден илерээни болза бүгү-ниитиниң өөредилгезиниң хөөйлүзү бо чылын районда күүсеттинмээн, бо чылдың январь 1-ниң чизезин ёзугаар алырга, районда школа назылыг 93 уруглар школада хаара туттунмаан болган. Үшкү улдунда районнуң школаларындан 34 өөреникчилер чокла болза багай өөренгени-биле, чокла болза өске кандыг-бир чылдаган-биле түннелге киришпейн барганы-биле өөредилге шынары түгле 88 хуу болган. Чаа-Суурнуң, Саглының чеди чыл школаларының интернаттарында арыг-шеверниң чурумнарын багай сагыш турар, оларда кижизидилге ажылы четпес тургустунган, өөреникчилерниң иштики болгаш даштыкы хептери чедишпес.

Башкы кадрларының ортузунда ажыл багай тургустунган. Оон ужурундан чамдык башкыларының талазындан арага-дарыга хандыр, черле төлеп чок үүлдер кылыр чоруктар бар болуп турарын депутаттар чөптүү-биле шүгүмчүлээн.

Бо бүгү четпестер болза улус өөредилгезиниң хөрээн райкүүскомнуң, көдээ Советтерниң талазындан четпес улуртуп турарының түннели болуп турар деп дөмдеглевишаан, школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны үндезиин-биле эки-жидеринче, школаларны чаа өөредилге чылынга чогуур өй-шаанда, шынарлыг белетээринче болгаш районга бүгү-ниити өөредилгениң хөөйлүзүн ыяавыла күүседиринче үтланган тодаргай хемчеглериг сессия хүлээп алган.

С. АГБААН.

• • •

Районда кадык камгалалының байдалы болгаш оны эки-жидер хемчеглериң дугайында айтырыгны Бай-Тайга райсоветтиң сессиязынга чугаалашкан.

— Совет кижилериң кадыкшылмының, оларның чаагай байдалының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салышкынының ачызында, районда эмнелге черлериниң четкизи калбарган, чоннуң медицина хандырылгазының байдалы элээн эки-жээн, эмчи кадрлар өскен—деп, илеткелчи, райкүүскомнуң даргазы эш М. М. Аңгырбан болгаш депутаттар демдеглээн.

Районда медицина албан чериниң ажылында бар турар өске-даа маргылдаа чок улуг чедишкиннер-биле чергелештир, чоннуң медицина хандырылгазының болгаш санитар-чырыдышкының хөрээнде үндезин четпестериң бар болбушаан турарын депутаттар болгаш активтер шынгыы шүгүмчүлээн.

Районда медицина хандырылгазының деңнели ам-даа куду. Район төвүнде, Бай-Талда, Дөн-Теректе, Мөген-Бүренде болгаш өске-даа чамдык эмнелге черлери янзы-бүрү аарыгларны баш бурунгаар эмнээр болгаш аарган кижилерге чогуур өйүнде дуза чедирерин саададыр фактылар үргүлчүлевишаан турар. Ол хамаан чок, шинчидип, азы эмнедири-биле эмнелгеге келген аарыг кижилерни доп-дораан сагыш човангыр хүлээп ап, эмнелге дузаламчызын чогуур өйүнде көргүзериниң улуу, харын-да 2—3, чамдыкта оон-даа хөй хонуктарда манадыр чоруктар айыттынган эмнелге черлеринде бар. А район эмнелгезинге сайгылганга шинчидип келген кижилер барык 4—5 хонукта маназр ужурга таваржып турар.

Тээли, Бай-Тал эмнелгелеринде эмнедип чыдар аарыг кижилерни, божаан хөрээжен чонну аъш-чем-биле доктаатынган норма ёзугаар хандырбайн турар. Аарыг улус чемгерери-биле район эмнелгезинге үндүрүп берген тускай акша-хөреңгиден 12 муң рубльди кол эмчи эш Андреев өске сорулгаларга чарыгдаан.

Районда санитар-чырыдышкын ажылы багай тургустунган. Санитар эмчизи эш Николаев колхозтар төптеринге, фермаларга, хей-ниитиниң чемненилге черлеринге болгаш районда культура-амыдыралдың өскеда черлеринге барык-ла барбайн, оларның арыг-шевер байдалын хынап, контрольдавайн турар. Ооң ужурундан, район төвүнден эгелээш, дыка хөй чурттакчылыг черлериниң, оларда школаларның, интернаттарның ниити санитар культуразы дыка куду. Чоннуң медицина пропагандазы багай организастаттынган. Медицина темазынга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны, номчулгаларны эмнелге ажылдакчылары барык кылбайн турар, көскү агитация чок. Район аптеказының бажыңын дөрт чыл иштинде тудуп келген, ооң доостурунуң ужу-кыдыы ам-даа биллинмес.

Райкүүском, ол ышкаш областың кадык камгалал килдизи районнуң медицина кадрларын быжыктырар, оларның идей-политиктиг болгаш ажыл-ишчи дөмдеглиг бедидер, амыдырал-чуртталгазын эки-жидер талазы-биле тодаргай хемчеглерни албайн турарлар. Ооң түннелинде, элээн каш эмчи ажылдакчылары райондан үнүп чоруткан. Медицинаның ортумак эртемниг ажылдакчылары эштер Сларбай болгаш Тюпюр дыка үр чылдарда ажылдап турар. Олар кандыг-даа өөредилге, курс эртпээн болгаш он-он шаа чылдар мурнундагы эрги «шыгжаварлары-биле» ажылдап турарлар. Тээли (даргазы эш Чамыян), Саргы (даргазы эш Очур-оол), Кара-Хөл (даргазы эш Ламажап) көдээ күүскомнар эмнелге ажылдакчыларының амыдырал-чуртталгазынче чогуур кичээнгейни салбайн турар, чамдыкта оттулар ыяжын безин белеткеп бээринге дузалашпайн, болганчок-ла үзүктелдирип турарлар деп, депутаттар болгаш активтер чөптүг шүгүмчүлелди кылганнар.

Үстүнде айыттынган улуг четпестерни дүрген чайладып, чоннуң медицина хандырылгазының, санитар-чырыдышкын ажылының деңнелин партия биле чазактың негелдезинге дүүштүр бедидерин райкүүскомдан, көдээ Советтерден болгаш районнуң эмнелге черлериниң ажылдакчыларындан сессия шыңгыы негээн.

Х. БИЧЕ-ООЛ,

«Шынның» штаттан дашхаар корреспондентизи.

Бистиң дилги фермавыста

Дилги фермазынга ажылдаанымдан бээр бүдүн чартых чыл эрткен. Таныш эвес амытаннарның аажы-байдалын билип алырынга баштайгы үеде бергедеп, оларны чемгерер. өдериштирер, ооладыр, бир клеткадан өске клеткаже көчүрер—бо бүгүте мөгүдеп турдум.

Ажылдап чоруй дилгилериниң бүгү байдалдары-биле таныжа бердим. 1959 чылда колхоз дилги ажылындан 8000 рубльдиг орулгазын алган.

Бо чылын төрүүр дилги бүрүзүнден 3—5 чедир ооларны дорукторуп алырын хүлээлгемде айыткан мен. Бистиң коданывыста ниитизи-биле 19, ооң иштинде 13 төрүүр дилгилер бар. 9 дилги эдержилгеге киртен. Дилгилерни эт, далган, соок болгаш өске-даа чемнер-биле чемгерер.

Бистин дилгилеривис моон мурнунда Кара-Суг деп черге турда. даан-шимээн, хөлзээшкин чок турган. Мен бодап көөрүмге, дилги черниң амытаны болганда шөлээн черге турарга таарымчалыг болгу дег. Ам дилги фермазын Суг-Аксы суурдан ийи-үш километр хире Ийи-Дытта эккеп тургускан. Орук унну чер болганда хөлзээшкин үргүлчү болуп, оларга шөлээн дыш бердинмейн турар. Ооң чижээ, дөрт дилги ам-даа эдержилгеге кирбээн. Үүге дээрге, эр дилгилер бичии-ле хөлзээшкин дыңнаап, эдерилгеге хөөн чокталы бээр-дир.

Дилги ажылын сайзырадып турган, ооң алыр орулганы үлгаттырар дизе, бо үнелиг амытаннарның санын көвүдедир болгаш оларга зоотехникти дүрүмнер ёзугаар ажаалганы эки-жидер. Ооң турлаан оларга шөлээн дыштыг черге тургузары чугула.

О. САРЫГ-ООЛ,

Суг-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң дилги ажазкчызы.

Үлегерлиг иениң өг-бүлези

Боттарының амыдырал-чуртталгазын культурлуг болдурарынга үлегер-чижектиг өг-бүлеер районнарның кайы-даа колхозунда көвүдеп турар.

Бо удаазында Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунда өг-бүле ээзи хөй уругларлыг ие Дол Түлүш Чүдүмовна культурлуг чаагай амыдыралды бодунуң бажыңында ханчаар эки тургузуп алганын чугаалаксап тур мен. Ол иениң бажыңының ишти арыг-силиг, соңгаларында чараш хөөлиг тюльдерни көруштүг кылдыр аскан, бажыңының шалазы дозулап каанындан кылаңайнып чыдар. Ынчаарга бажыңның иштинде кедилиг эт-сеп долу: кылагар баштыг демир оруннар, чараш-чараш чемоданнар, арыг клеенкалар-биле шып каан столдарның кыдында стульдарны чыскаай салгылап каан. Ол ие алды уругларны кижизидип ажаап турар. Оларның идик хеви арыг силиг, корум-чурумнуг. Оларның дөртү өренип турар.

Х. СЕРТИП.

Чаа-Хөл район.

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

„Хереглел кооперациязының кежигүннери колхозчуларның бажыңынга эң эки амыдырал-чуртталга дээш“ социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында

«Хереглел кооперациязының кежигүннери колхозчуларның бажыңнарынга эң эки амыдырал-чуртталга дээш» социалистиг чарыштың түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском көргеш, культураны бедидип, амыдырал-чуртталганы эки-жидер, арыг-шеверниң чурумун сагыыр, чуртталга бажыңнарын чаагайжыдар (бажыңнарны шалаларар, будуур, бажыңнарны штукатурлаар, чугайлаар, столдар, стулдар болгаш бажыңның өске-даа хереклерин тыптынып алыр), бажың ажылынга культурлуг чаңчылдарны (хөп чуур, хөп даараар, хлеб быжыраар, ногаа тарыыр болгаш оон-даа өске) нептередир талазы-биле кооператив кежигүннери араттарның ортузунга ажылды партия, совет организациялары, облпотребсоюзтуң баштаар черн, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Чаа-Хөл, Тожу районнарның хереглежилер эвилелдери элээн эки-життиниң демдеглээн.

Колхозчуларның амыдырал-чуртталгазын болгаш колхозчу суурларның арыг-шеверин эки-жидер ажылга эки түңнелдерни Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң сууру чедип ап, 1959 чылда капитал тудугуңуң планын ажыр күүсеткен болгаш бүгү колхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидерин областа бир дугаарда боттандырган. Чуртталга бажыңнарының эң хөй нуруузу крышалыг, штукатуралыг, кладовкаларлыг, тууйбу печкаларлыг болгаш колхозчу өг-бүлелериниң 95 хуузу бажыңнарының чанында ногаа тарып турар.

Суурнуң тудуушкунуңуң болгаш чаагайжыдылгазының талазы-биле Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозу улуг ажылды кылып, 1959 чылда капитал тудугуңуң планын 130 хуу күүсеткен. Бо чылдың дөрт айларында ыраккы одаларда алды бажыңнар, фермаларга чаңгыс аай хевирлиг бажыңнар туттунган, колхозтуң хөренгизи-биле 160 уруглар өөренир чаңгыс аай хевирлиг школаны тудуп турар. Колхозчуларга бажың хереклерин колхозчу чазаныкчылар кылып турар. Хөй бажыңнар херим-кажаалыг, суурнуң ногаанчыдылгазын эки чорудуп турар.

Колхозчу араттарның амыдырал-чуртталгазын эки-жидер талазы-биле ажылды Каа-Хем районнуң Ленин аттыг, Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозтарында идепкейлиг чорудуп турар.

Чамдык районнарда, ылаңгыя Суг-Хөл, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш Тес-Хем районнарда партия, совет организациялары, колхозтар баштаар черлери, райполар СЭКП обкомунуң бешки Пленумунуң докладын четпес күүседип, колхозчу араттарның амыдырал-чуртталгазын эки-жидериниң болгаш культуразын бедидериниң чугуламын чедир үнелевейн турарын СЭКП обкомунуң бюрозу белгаш облкүүском демдеглээн.

Барыын-Хемчик районда хөй-хөй колхозчу араттарны өглерден бажыңнарже шилчитпээн хирезинде-ле 1959 чылда чуртталга бажыңнарын тударының планын чүгле 54 хуу күүсеткен. Суг-Хөл районнуң колхозтарында байдал база ындыг.

Бии-Хем, Таңды, Улуг-Хем районнарда колхозчу араттарның культуразын бедидер, амыдырал-чуртталгазын эки-жидер талазы-биле ажылды дыка багай чорудуп турар.

Ол районнарның болгаш өске-даа чамдык районнарның чамдык колхозтарында бажыңнарның иштин дерип эки-жидеринче кичээнгей салбайн турар, ооң ужурунда бажыңнарның хөй нуруузунда печка, столдар, стулдар, өске-даа бажың хереклери чок. Колхозчу бүрүзүнге ногаалар тарыыр черлерни берип каан турда-ла ону ажыглавайн, картофельди, ногааларны, кат-чимисти тарыырын ооңум нептередип, ол ажылче көдээ интеллигенцияны кошкак хандыдып турар.

СЭКП обкому болгаш облкүүском «Хереглел кооперациязының кежигүннери колхозчуларның бажыңнарынга эң эки амыдырал-чуртталга дээш» социалистиг чарыштың гиилекчилери дээш 17 өг-бүлелерни СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле, акша-биле шаңнаарын докладтаан. 74 колхозчу хереженнерни СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле шаңнаан.

Колхозчу суурларның эки чаагайжыдылгазы дээш областың Хүндүлел самбыразынга кирген колхозтар болза:

а) Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу (даргазы эш **Настык-Доржу**, партия организациязының секретары эш **Конгаржап**, көдээ Совет даргазы эш **Бора-Көже**);

б) Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозу (даргазы эш **Дамдың-оол**, партия организациязының секретары эш **Чигжит**, көдээ Совет даргазы эш **Сонайбан**).

в) Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу (даргазы эш **Середкин**, партия организациязының секретары эш **Дресвянников**, көдээ Совет даргазы эш **Чепкасов**).

г) Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозу (даргазы эш **Шаалы**, партия организациязының секретары эш **Сазан**, көдээ Совет даргазы эш **Шагдыр**).

Социалистиг чарышка идепкейлиг киришкени дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле, акша-биле шаңнатканнар

БИРГИ ЧЕРНИ ЭЭЛЭЭННЕР

1. **Баят** Түлүш Сендажиевна—(өг-бүленің эр ээзи Даваа Кертик-оол) Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

2. **Ооржан** Барынмза Сегбеовна—Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Ийиги черни ээлээннер

1. **Доржан** Амашка Самдаевна—(өг-бүленің эр ээзи Доржан Иван Дагбажикович)—Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.

2. **Тюлюш** Кар-кыс—(өг-бүленің эр ээзи Тюлюш Эниктой Марзынович)—Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхозчузу.

3. **Орай-оол** Галина Хойлуковна—(өг-бүленің эр ээзи Орай-оол Бараан Самбуевич)—Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

4. **Долзатмаа** Монгуш Холчуковна—(өг-бүленің эр ээзи Арапчор Түлүш Бадынович)—Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң колхозчузу.

5. **Ооржак** Кыр Чадаалаевна—(өг-бүленің эр ээзи Ооржак Дүктүгбен Даваевич)—Суг-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.

ҮШКҮ ЧЕРНИ ЭЭЛЭЭННЕР

1. **Тараа** Күске Хуураковловна—(өг-бүленің эр ээзи Тараа Д. А.)—Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

2. **Чанчыкмаа** Зоя Баахоевна—(өг-бүленің эр ээзи Дукчээ Зайцев) Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.

3. **Донгак** Дас-уруг Одайовна—(өг-бүленің эр ээзи Карма Александр Балбарович)—Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

4. **Хертен** Биченчигеш Аракчеевна—Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

5. **Иргит** Сара—(өг-бүленің эр ээзи Васил В. Т)—Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң колхозчузу.

6. **Кол** Денземаа Сотпаевна—(өг-бүленің эр ээзи Кол Дажы-Серен Айдынович)—Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң колхозчузу.

7. **Монгуш** Бак-кыс—(өг-бүленің эр ээзи Өлзей-оол)—Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

8. **Ондар** Чордунмаа Хүреноловна—(өг-бүленің эр ээзи Ондар Бавуу Чамбалович) — Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң бызаа ажаакчызы.

9. **Чалбаа** Сере-Сюрюн Алжакаевна—(өг-бүленің эр ээзи Чалбаа Чооду Тогачевич)—«Элегес» совхозтуң сакманщиги.

10. **Сырат** Ксения—«Кызыл партизан» совхозтуң сакманщиги.

Социалистиг чарышка эки көргүзүглери дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң хүндүлел бижиктери-биле шаңнатканнар

КАА-ХЕМ РАЙОН

1. **Билченней** Сара Мөнгеевна—(өг-бүленің эр ээзи Мунзук Ч. М.)—«Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

2. **Даваа** Анна Казыновна—(өг-бүленің эр ээзи Даваа Т.)—«Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

3. **Кырлыг-Кара** Кыргыс Сагдыновна—«Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхозчузу.

4. **Түлүш** Баян-Хөө—«Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхозчузу.

5. **Долаан** Секпит Бэгат-ооловна—«Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

6. **Хемер-оол** Долгат Тумэтовна—«УТКА-ның 25 чылы» совхозунуң ажылчыны.

7. **Седен** Дөнгүр-Кара Байкараевна — (өг-бүленің эр ээзи Седен Сунчан-оол Бай-Караевич) — «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчузу.

8. **Донгак** Дарыймаа Серенчаповна—(өг-бүленің эр ээзи Дөнгүр-Кара Ховалыгович)—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

9. **Донгак** Чанчынмаа Опай (өг-бүленің эр ээзи Донгак Седен-Хуурак Балданович)—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

10. **Кыргыс** Докпак Монгушооловна — (өг-бүленің эр ээзи Ховалыг Темир-оол Доспанович)—Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Бай-Кара** Хаашпак Шожаповна—(өг-бүленің эр ээзи Бай-Кара Биче-оол Хемчикович)—«Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчузу.

12. **Оюн** Севильбаа Сурасовна — (өг-бүленің эр ээзи Оюн Донгай-оол Калбакович)—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

БИИ-ХЕМ РАЙОН

13. **Опук-оол** Тамара Маадыевна—«Искра» колхозунуң колхозчузу.

14. **Маады** Анна Чүльдүмовна — (өг-бүленің эр ээзи Маады Биче-оолак)—«Искра» колхозунуң колхозчузу.

15. **Доржу** Идам Михайловна—(өг бүленің эр ээзи Доржу Сат Шарапанович)—«Хадың» колхозунуң колхозчузу.

16. **Кочнева** Надежда Ивановна—Ленинка суурда медпункт эргелекчизи.

ӨВҮР РАЙОН

17. **Ооржак** Үдүүне Кылыноловна—(өг-бүленің эр ээзи Ооржак Настык Танович)—«Кызыл тук» колхозунуң сланчызы.

18. **Долба** Монгуш Оскурбаевна—(өг-бүленің эр ээзи Донгак Бады-Суур)—«Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

19. **Ооржак** Өлчей Дакпаевна — (өг-бүленің эр ээзи Ооржак Дугуржап Шагдырович)—«Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

20. **Монгуш** Дотпа Бамбаровна — «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

21. **Чигден-оол** Шоюн—«Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

22. **Монгуш** Тастан (өг-бүленің эр ээзи Монгуш Чылбанай Дамдынооловича)—«Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

23. **Хомушку** Көк-кыс Анай — «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

24. **Саая** Бора-кыс Сюрооловна—(өг-бүленің эр ээзи Саая Дорзук)—«Большевик» колхозунуң колхозчузу.

25. **Монгуш** Чүдек-уруг Болду-Хунаевна—(өг-бүленің эр ээзи Монгуш Анай-оол Манайооловна) —«Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.

26. **Полыма** Монгуш Максыровна—«Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

27. **Ооржак** Долума Шагдыровна—(өг-бүленің эр ээзи Ооржак Өртек-оол Шогжал)—«Большевик» колхозунуң колхозчузу.

28. **Ооржак** Оюу Чанзатаевна — (өг-бүленің эр ээзи Ооржак Серээ Дагаевич)—«Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.

29. **Куулар** Дары Кызылословна—«Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

СУГ-ХӨЛ РАЙОН

30. **Ондар** Амырбит Докурооловна—(өг-бүленің эр ээзи Ондар Шурженей)—«Алдан-Маадыр» колхозунуң колхозчузу.

31. **Ховалыг** Доймаг Сыйдановна—«Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.

32. **Сарыглар** Монуй Чыртановна—(өг-бүленің эр ээзи Чадаалай Сарыглар Чыргалович)—«Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.

33. **Сержин** Ондар Норбуевна—(өг-бүленің эр ээзи Ондар Ирикпей) Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

34. **Монгуш** Шыжаа Очуроловна—(өг-бүленің эр ээзи Чымба Монгуш Манзырчыевич)—Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

35. **Ооржак** Минчеймаа Далековна—(өг-бүленің эр ээзи Ооржак Дуумен-оол)—Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

36. **Ондар** Сайын Чысымзевна—«Ишкин» колхозунуң колхозчузу.

ТОЖУ РАЙОН

37. **Допсан** Долгар Балгыновна—(өг-бүленің эр ээзи Куулар Ким-оол Эренчинович)—«Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

38. **Кол** Азыранды Дамдыновна—(өг-бүленің эр ээзи Чигжит Кушкаш Чигжитович)—«Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

39. **Кол** Зоя Кыспаевна—(өг-бүленің эр ээзи Кол Доглумай Дажылмаевна)—«Май 1» колхозунуң колхозчузу.

40. **Мырла** Севек (өг-бүленің эр ээзи Мырла Ак Ахоолович)—«Май 1» колхозунуң колхозчузу.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

41. **Нурзат** Сувак Тараачыевна—«Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

42. **Сонгуймаа** Серенмаа Сыратовна—«Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

43. **Оюн** Янчанмаа Чылбаковна (өг-бүленің эр ээзи Сарыгыл Кунзек Сонам)—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

44. **Найдын** Көк Хереловна—«Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

45. **Иргит** Долзан Намчыловна—«Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

46. **Хертен** Онай Содунамовна — «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

47. **Иргит** Хажыт Кудажыевна — «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

48. **Шура** Хертек Даржаа—Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

49. **Чывар** Иргит Ламажаповна—Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

50. **Хертек** Белек Донгаковна — Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

51. **Шойгу** Хертек Дозурашовна—«Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

52. **Салчак** Кадыр Чымбаевна—«Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

53. **Салчак** Серенмаа Очур — «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

ЭРЗИН РАЙОН

54. **Мунзук** Нина Дупченовна — «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

55. **Белчээ** Мама Дербижиевна — «Мөрен» колхозунуң колхозчузу.

56. **Шулуу** Нина Доктугуевна — «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

57. **Сагаачы** Делгер Дамды-Суовна—«Мөрен» колхозунуң колхозчузу.

ТАҢДЫ РАЙОН

58. **Шадринцова** Елизавета Павловна — «Межегей» совхозунда хереженнер совединің даргазы.

59. **Ондар** Хувар Сереновна — «Тиилелге» совхозунуң ажылчыны.

60. **Суванмаа** Рая Ланзыновна — Сталин аттыг колхозунуң сакманщиги.

61. **Хенжей** Анна Мартемьяновна—«Революцияның чалбыжы» колхозунуң колхозчузу.

62. **Ондар** Галина Борбаевна — «Элегес» совхозунуң ажылчыны.

63. **Тоныдай** Чурукпан—«Совет Россия» колхозунуң сакманщиги.

64. **Казанцева** Ксения Ефимовна—Балгазын ортумак школазының башкызы.

65. **Мөнге** Анна Санговна—Арыг-Бажында медпункт эргелекчизи.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОН

66. **Дойнат** Монгуш Сандановна—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

67. **Диисней** Тюлюш Чамдайооловна — «Бурунгаар» колхозунуң колхозчузу.

68. **Чиртаан** Ондар Кара-Бугаевна—Ленин колхозунуң колхозчузу.

69. **Бамчий** Татьяна Тюлюшовна—«Найырал» колхозунуң колхозчузу.

70. **Сюр-оол** Александра Тюлюшовна—«Бурунгаар» колхозунуң колхозчузу.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

71. **Диисней** Монгуш—«Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

72. **Аламин** Ондар Сусугбеевна—Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

73. **Оюн** Вера Сувановна—«Искра» колхозунуң колхозчузу.

74. **Санчай** Ондар Маспик-ооловна—«Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Дружиначылар хуралы

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда улусчу эки-тура дружиназының (комендири эш Тришканев) кежигүннери боттарының ажылын чоокта чаа түүнеп көрген.

Хүлээлгезин эки күүседип, боттарының харылаан участоктарынга үргүлчү дежурнайлап турар эштер Самбурга, Даш-оол, Мандан-оол, Байдан-оол ышкаш өске-даа эштерни хурал демдеглээн.

Ындыг болза-даа ол дружинаның ажылында чамдык четпестер база бар. Ылаңгыя хөй-ниитиниң корумчурумун камгалаар херекке комсомолчуларның болгаш хереәжен чоннуң киржилгези ам-даа чедир организастаттынмаан. Дружинаның 20 хире кежигүннериниң иштинде чаңгыс-даа хереәжен кижи чок болуп турар.

Улусчу дружинаның ажылын улам экижидер, хөй-ниити организацияларның, ажылчы чоннарның төлөлекчилери-биле ооң составын четчеләәр хемчегларни алырын партия, совет организацияларындан хуралдың киржикчилери негеп турганнар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Тудугжу аныяк кыс

Мария Байыскылан 1958 чылда Бай-Тайга районнуң Шүй ортумак школазының 7-ги классын дооскан, бүдүрүлгеге ажылдаар дээн күзелиби-биле «Ак-Довурактың «Тыва даг дүгү» комбинадынга чедип келген. Бо эткен үеде тудугнуң өлүмүн каш адырларынга ажылдап келген.

Сөөлгү үеде Мария эш М. Кодуроолга удуртқан дашчыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазында ажылдап турар. Даш тудугга ажылдаары баштайгы үеде аныяк ажылчынга берге турган. Дуржулгалыг эш-өөрүүнүң дузазы-биле кызымаккай ажылдап турган эш Байыскылаң даш салырының, печка кылырының нарын аргаларын өөренип алган. Ам ол дуржулгалыг дашчылардан тудук чок ажылдап, хүн нормазын 150 хуудан кудулаттайын турар. Аныяк кыстың амыдыралынга чоокта чаа улуг болуушкун болган. Ол ленинчи комсомолдуң хүрээлеңинге кирип алган.

Эш Байыскылаң түгле күш-ажылга мурнакчы эвес, коллективте боттывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң ыдепкейлиг киржикчилериниң бирээзи.

К. КАРАҢНААН.

МУРНАКЧЫ МОТОРИСТ

Чадананың харылаа конторазының ажылчыны эш Дзюба коллективте мурнакчыларның бирээзи. Конторының телефон, телеграф аппараттарының болгаш радио белдириниң үзүктел чок тода ажылдарын хандырар дээш эш Дзюба боттуң хүлээнги-биле ажылдап турар.

«1-ЧА» деп маркалыг дизель мотору үрелгеш үр үеде ажыглал чок чыткан. Эш Дзюба ону бодунуң инициативазы-биле чаартып септээш, ажыглалда калргеи. Контораны электростанция-биле хандырып турар моторларның эргижирээнинден чаар материал автолдуң чарыгдалы улуг турган. Ону эвээжедир, автолдуң чарыгдалы чүге көвүдеп турарының чылдагаанын тыныр дээш дуржулгалыг механик хөй күштү болгаш үешкты үндүрген. Моторларның доктазмал ажылы, чаа солаан дээрбектер автолдуң чарыгдалын болдурбас ужурлуг. Ынчалзажок эргижиреп элей берген цилиндрлер автолду эрттирип турарын механик дилеп тыпкан. Ынчангаш дээрбектериниң иштики булуңнарын чартыктай эгегилеп тургускан соонда автолдуң чарыгдалы ийи катап эвээжээн.

Харыланың область эргелели эш Дзюбаның күш-ажылын бедин-биле үнелеп, аңаа акша шаңналдарын каш удаа тывыскан.

Сөөг болгаш фотозу С. Феоктистовтуу.

Тывада аң өстүрер ажылдың байдалы

Клеткага өстүрер аң ажылы Тыва областа колхоз бүдүрүлгезинин эң аныяк адыры болур. Областа мөңгүннелчек кара дилгилериниң баштайгы фермаларын организастаанындан бээр 7 чыл ажып турар. Бо кыска үеним дургузунда чамдык колхозтарның дилги фермалары мөңгүннелчек кара дилгилерни өстүрер база күрүнеге өки шынарлыг өлүктү дужаар талазы-биле эвээн чедиишкиннерни чедип алган. Эткен чедиг чылдың дургузунда 18 дилги фермаларын, ооң иштинде колхозтарның 16, аңчылар болгаш балыкчыларның өки-тура ниитилелиниң база облпотребсоюзтуң ак-көк дилги фермаларын организастаан. Ам үеде фермаларда 460 баш төрүүр кара дилгилер болгаш 110 баш ак-көк дилгилер бар. Дилги фермалары мурнуку чылга бодаарга ийи катап көвүдээн, оон 900 муң рубльдиг өлүүн күрүнеге дужаган.

Дилгилер өстүрер талазы-биле өки түүнелдерни Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Каа-Хем районнуң Ленин аттыг, «Тиилелге», Таңды районнуң «Совет Россия» болгаш өске-даа районнарның дилги фермалары чедип ап турар.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң фермазы областа үлегерлиг ферма болуп турар. Ол ферманың өки ажылын ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинин мөңгүн болгаш хүлер медальдары-биле ийи удаа шаңнап демдеглээн. Ук ферманы аныыр ажылы-биле тускай эртемниг К. П. Варенцов удуртуп турган. Төрүүр дилги бүрүзүнден ферма 4,1 эниктерни өстүрген. Ферманың орулгазы чыл санында өөп турар. Чүгле 1960 чылда безин ол ферма 163 дилги кештерин 113 муң рубльге дужаган.

Каа-Хем районнуң Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтарының дилги фермалары (эргелекчилери эштер Шустов, Матвеев) кеску чедиишкиннерни чедип алган. Олар 200 муң рубльдиг дилги кештерин күрүнеге дужаган, ол болза районнуң өлүк белеткелиниң чыл планының 40 хуузу болуп турар.

Облпотребсоюзтуң аң фермазы эн өки түүнелдерни чедип алган, ферма 350 муң рубльдиг кара болгаш ак-көк дилгилериниң кештерин дужаган. Ол фермада төрүүр кара болгаш ак-көк дилгилериң баш саны 160 чедип турар. 1960 чылда аңаа бир төрүүр кара дилгиден 3 эниктни, а ак-көк дилгиден 5 эниктни алырын планнаан. Ферма күрүнеге чартыг миллион рубльдиг өлүүн чыл санында киирип турар.

Мурнакчы фермаларының чедиишкиннери турза-да чамдык колхозтарның дилги фермаларында улуг четпестер ам-даа бар. Ол чорук областың колхозтарынга клеткага өстүрер аң ажылын шын хөгжүдеринге улуг доктар болуп турар. Чүүн-даа мурнунда төрүүр дилги бүрүзүнден кончуг эвээш эниктерни ап турар. Областа ортумаа-биле кыс дилгиден 2 эниктни, а чамдык дилги фермаларынга 0,5 азы 1 эниктерни ап турар. Мацца Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарының дилги фермалары хамааржыр.

Дилги кештериниң шынарын өкижидер чорук колхозтуң аныыр ажылынга кол черни эвээн турар ужурлуг. Ындыг турбуже, Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң күрүнеге дужаган 12 дилги кештери чүгле 2857 рубль болган. А 12 кештиң 9-зу брак болганы-биле 5, 10, 50 рубльге дужаатынган. Оон түүнелинде ол колхозтуң дилги фермазы орулга алчырындан туржук улуг каража-коараалыг болган. Бир дилгиге ниити чарыгдал 500 рубль четкен. Мындыг байдал Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда болгаш Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында база бар.

Бо колхозтарның баштаар черлери мөңгүннелчек кара дилгилерни шын өстүрериниче кичээнгей салбайн турары-биле колхозтуң акша-хөренгизин кайы хамаан чок чарыгдап турар. Ындыг байдал 3—4 чыл үргүлүлеп келген. Каа-Хем районнуң «Тере-Хөл», Эрзин районнуң «Мөрен», Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи», Өвүр районнуң «Кызыл тук», «Торгалыг» колхозтарының баштаар черлери дилги өстүрер ажылды уламчылап чорударының улуу, дилгилериниң сокулап алган. Бо колхозтар 3—4 чылдарның дургузунда дилгилерни азырап келзе-даа, чаш эниктер албааны-биле ниитизи-биле 300 муң ажыг рубльди аңнар азыраарынга, ында ажылдап турар кижилериниң күш-хүнүнге чарыгдаан.

Үстүнде айытқан четпестер колхозтар баштаар черлериниң сула болгаш контроль чок ажылдап, аныыр ажылын чугулага көрбейн турарындан болгаш тускай эртемниглерни колхоз бүдүрүлгезинин чаа адырынче хаара түпшайн турарындан болуп турар. Аныыр ажылы-биле дуржулгалыг тускай эртемниг зоотехниктери чок районнарның көдээ ажыл-агый инспекциялары болгаш көдээ ажыл-агыйның область эргелели бо талазы-биле база бурулуг.

Дилгилерниң чем суурун өкижитпишаан, оларның эдержилгезин шын чорудары чугула. Кыс дилгилериниң 100 хуу эдержилгезин чедип алыр херек. Ындыгның төлөөзинде эр болгаш кыс дилгилериниң чемниң рационун эде көөр болгаш витаминнер чемнерни (баарны, чыжыргананы, балык үзүн, эштти, сүттү) хөйнү бээр апаар. Эдержилге үезинде чижек рацион мындыг болур: эр дилгилерге 40 гр, эт, мал эди 56 гр, сүт 10 гр, тарза аймаа 7 гр, ногаа аймаа 5 гр, дрожжи 1 гр, балык үзү 0,4 гр, сөөк далганы 1 гр, а кыс дилгилериниң рационун 20 хуу эвээжедир.

Эдержилге доозулганының соонда дилгилерге төрүүр бажыңчыгаштарны белеткээр, агаар бойдустуң байдалынга хамаарыштыр ону саван, кидис-биле чылыглап болур. Кыс дилги бүрүзүнүң эдержилгезинин үезин журналга бижээн турар ужурлуг. 52 хонганда дилгилер ооладап эгелээр. Ол үеде кыс дилгилерни өки хайгаарап көөр ужурлуг. Бир эвес бир дилгиниң эниктери көвей болур болза бирээни, ийини өске дилгиге берип болур.

Дилгиниң боос болгаш эниктер өмзирип турар үезинде чемин өкижидер болгаш рационну бүдүн чартык катап көвүдедир херек. Эниктерни камгалап алырынче бүгү күштерни салыры чугула. Аңныыр талазы-биле тускай эртемниг кижи бүрүзү ветеринария аптекалыг болур болгаш ону ажыглап билген турар ужурлуг.

2 ай четкен соонда эниктерни бирлаа 2 кылдыр тускайлаар. Ол үеде эниктер сүт продуктуларын (творогту, сүттү) боттары чигген турар болгаш оларга улуг дилгилериниң рационунуң чартыын бээр. Чаш эниктер турар клеткалар чок фермалар чогуур санныг клеткаларны ыызыыл тудуп алза чогуур. Эниктериниң өки өзүлдези өки шынарлыг кештерни алырынга дөгүм болур.

Көдээ ажыл-агый инспекцияларының тускай эртемниглери, колхозтарның зоотехниктери, аң ажылдакчылары бухгалтерлер-биле кады аң фермаларынга планны чогаадып тургузар ужурлуг, ол планга бир төрүүр дилгиден каш эниктер алырын, дилгилерге чылда кайы хире чем хереглеттинерил, күш-ажыл чарыгдалы, клеткалар, бажыңчыгаштар болгаш чем шыгжаар соок черлер тударынга, транспорт чарыгдалдары дээш тодаргайларга чылда планнаттынган чарыгдалдар болгаш кештер дужаганындан кирер орулгалар шупту көргүстүнген турар.

Ынчангаш ферма орулгалыг бе, орулга чок бе деп чүве оон илдеп болур. Бир эвес орулга чок болуп болза, ооң чылдагаанын илередип тывар херек, ол чорук мындыг болуп болур: дилгилериниң бот-үнези кештиң иланныг өртээнден ажып болуп чадавас. Ындыг болганда мал согар черлериниң артык үүлдериниң, бракпаан малдарның, чиик өртектиг тарааның, сүттүң күсели-биле чемниң өртээн чиигедип болур. Ийги чыл дагааны дилгилериниң өвээш саныныдан база дөрт хамааржыр. Дилгилер ажаап турар кижи 40 чедир кыс дилгилерни аная-ла ажаап болур болгаш 5, 10, 15 дилгилерни ажаап турганында дет ол хире күш хүннерин ап болур. Мындыг фактылар бүгү-ле дилги фермаларында бар болуп турар. Ынчангаш 40 баш чедир кыс дилгилерлиг болуру чугула, ооң-биле дилгилер өстүрериниң бот-үнезин чиигедип болур.

Эң чугула айтырыг болза кадрлар дугайында айтырыг болур. Областа 18 фермаларның онунда тускай эртемниглер чок болганы-биле ук ажыл-биле таныш эвес колхозчулар ындыг дургузунда фермалар ажылдакчыларының семинарлары болбаан. Областың көдээ ажыл-агый эргелели бо талазы-биле кандыг-даа хемчег албаан. Дилги фермаларының ажылдакчыларын өөредир талазы-биле эңне шиитпирлиг хемчегларни алыр үе келген.

К. БАШАНОВ,
ОПС-тин өлүк белеткелдер килдизинин начальниги.

Редакцияга чаңчылар

Чаа-Хөлде „багай чаңчыл“

Чаа-Хөл район төвү чоокта чаала бичии сууржугаш турган, чоокку 2—3 чылдардан бээр ында чурттаалга бажыңнарын хөйнү тутканы-биле суур чаартынган болгаш өскен. Эткен чылын безин тудуг-септелге конторазы 6 өг-буле ишти чурттаар улуг бажыңнарны тутқан, ажыглалга киирген. 1960 чылда 16 өг-буле чурттаар бажыңнарны тутқан, ажыглалга киирер.

Ажыглалга киирип турар чаа бажыңнарны кымга бээрил дээр дугайында айтырыгны райхүүском болгаш тудуг-септелге конторазы шиитпирлээр-даа ужурлуг, шиитпирлеп-даа турар, а ол үндүрген шиитпирлерни херек кырынга күүседириңге Чаа-Хөлде «багай чаңчыл» кончуг шаптыктап турар. Чогум чүү ындыг «багай чаңчылыл» дээр дугайын тодарадырга мындыг.

1959 чылдың март айда райкүүсконуң культура килдизинге тутқан Ленин кудумчузунда № 77 бажыңга баянисти олуртурун дугурушкаш, ону шоочалап каан. Каш-ла шак эткенде райпо ажылчыны А. Сат шоочаны үрей долгаалаш, кара-туразы-биле көжүп кирген.

Ол-ла чылдың июль айда Тайбың кудумчузунда № 42 бажыңче Попов баа-ла кара-туразы-биле көжүп кирген, чурттай берген. 1960 чылдың мартта Пролетар кудумчузунга тутқан бажыңче башкы Танзыбаева, аңаа олурар дээн чөпшээрелдиг эштиг эки-бах сөглээш, ону мурнап көжүп кирген. Оон-даа өске фактыларны чугаалаар болза, дыка хөй.

Үстүнде бажыңнарга чурттазын дээн чөпшээрелдиг эштер ийи, үш чыл иштинде чурттаар бажың дилеп райхүүском даргазы эш Доржуйдайның хөй-хөй аразашкыннарын дыңнап эртүрип турарлар.

В. ДОРЖУ.

Оваланган солуннар

Бир-ле катап Барыын-Хемчик районнуң Ак-Довурак суурунда почта салбырының бичии бажыңынга кире бердим. Кижилер дээрге ол бичии бажында шыгырт дола берген... Оларның кижи бүрүзү мурнун булаажыл, почтачыдан-даа, телефончудан-даа солуннарны, журналдарны бээрин дилээн турлар. Бо-даа солун. сеткүүлүг чагытпаан, ону почта черинден садып алыр дээш келген улус-ла ыйнаан деп бодадым. Кайын ындыг боор ийик! Боттарының чагыткан солуннарын алыр дээш чыглып келгени ол чүве-дир.

— Ажылдап турган кижи хүннүң-не бээр кээп, солунун боду ап турар дээрге, ажылга улуг саат ужураштырар чүве-дир. Боду кээп адбаска бо почтачылар солуннарны ай айы-биле чыып алгаш мөөңү-биле өскеп бээр. Ол кээрде солуннарны четче эскеп бербес, харын өске улустарның солуннары-даа болгулаар чүве-дир — деп, тудугжу Сарыг-оол хомудап чугаалады.

Ийи столдуң кырында, аңаанда солун, сеткүүлдер оваланы берген чыдыр. Ында февраль, март айларда үнген солуннар безин бар болду. Олар шупту чагыкчыларның солуннары-дыр.

Почта салбырының ажылдакчылары чагыкчыларның солун, сеткүүлүн хүн бүрүде чедирип турар хүлээлгезин шуут күүсетпейн турарлар. Харын ээлери ап турар чурумну боттары туразы-биле доктаадып алганнар.

Почта салбырының ажылында бо сандаргай байдалды чоокку үеде чайлаып, чоннуң чагаан солун, сеткүүлүн хүннүң-не саат чокка чедирип турар кылдыр боттуг хемчегларни хамаарышкан организациялар алыр ужурлуг.

К. БОРАҢНАЙ,
башкы.

Күүсеттинместээн аазаашкын

«Кызыл тук» колхозтуң чоогунда туруп турар Бүреннің инвалидтер бажыңының чанында ол-ла колхозтуң механизаторлары, колхозчулары, хойжулары саанчылары, инек кадарчылары чурттап турар.

Ынчаарга колхозчулар чунар бажыңга кирип, арыг-шевер чурттаарын күзеп турарлар. Ындыг-даа болза туттунмаан. Шынында, мурнунда аңаа чунар бажың турган болгай. Ону колхоз баштаар черниң айтышкыны-биле кижилер чурттаар бажың кылган.

— Чунар бажыңны тудуп бээр бис—деп, ол колхозтуң даргазы эш Дикунов С. П. колхозчуларга аазаан.

Аазаашкын ам-даа саазын кырында артпышаан. Колхозчуларның чөптүг негелдезин ынчаар тоомча ногка көөп болур бе?

М. ШИРАП.

Каа-Хем район.

Керээге оорганалып алгаш...

Областың чамдык райполарының белеткел конторалары чылдың кайыдаа үезинде балык тудуушкунун организастап турар. Боттарында быжыглаттынган хөлдериниң болгаш хемнериниң балык байлаан камгалалас чорук белеткел конторалларында бар.

Чамдык райполар балык тудуушкунунуң керээзин хуу кижилер-биле чарып турар. Ылаңгыя, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Улуг-Хем райполарының белеткелдер конторалары хуу кижилер-биле 50—100 килограмм балык тударының керээзин чарып, балык тудуушкунунуң чурумун үреп турарлар. Ынчангаш чамдык кижилер хууда ажык-кончаа сургеш, туткан балымының хөй кезиин аар өртекке доора садыглап турарлар. Керээге оорганалып алгаш, балык садыглаан ооң хөй ажык-кончаа тып ажылдаан браконьерлар С. Петухов, Шульгин А. С. болгаш Г. С. Квитных алышкылар белеткелдер конторалары-биле чылдың-на 50—100 килограммның балык керээзин чарып турар.

Райполарның белеткелдер конторалары балык керээзин колхозтар-биле чарар болгаш чок болза боттарының штадындан тускай балыкчыларлыг болур ужурлуг.

Ф. СЕЛИН,
Күрүнеиин балык инспектору.

Манап тур бис

Бистиң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң ажыл-ишчилери областың өөрүм-шин театрының концерттерин, шиилерин колхозунуң төвүнге сөөлгү он чылдарның иштинде бирдаа көрбээнинге дыка хомудап турарлар.

Ол хирезинде бистиң кожаларывыс «Чодураа» колхозка, «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Арыскан участогунга артистер концерттерни, шиилерни удаа-дараа көргүзүп келгеннер.

— Бистиң колхозка артистерниң морлап келбезиниң ужуру чүү ирги? Артистерни бистер сеткиливистиң канызындан өөрүп үткүп хүлээп ап, ажыл-иживис, амыдырал-чурттаалгавыс дугайын бирден бирээ чокка чугаалап бээр ийик бис—деп, ук черниң колхозчу араттары чугаалап турарлар.

Кожаларывыска чораан хирезинде национал театрның артистери бистерни, бистиң суурувусту, ферма, бригадаларывысты ойоп эртип турарын канчап кайгавас боор!

М. БАЗЫР-ООЛ,
Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң колхозчузу.

Хой кыргылдазын организастаарынын, дүк дужаарының чамдык чурумнары

Зоотехниктиң сүмези

1965 чылда кижи бүрүзүнге онаштыр 2,24 метр дүк бүдүрерин азы дүктүң ниити чыылдазын 548 муң тонна чедир көвүдедири чеди чыл планында көрдүнген.

Дүктүң ниити чыылдазын көвүдедиринге кол чугула үүл хой кыргылдазын шын организастаары, дүктү чидириг чокка ажаап алыры, ону күрүнеге чогуур үезинде дужаары болур. Бистиң областың колхозтарында, совхозтарында хой малдың баш саны өзүп көвүдээни-биле чергелештир ооң уксаа шынары амгы үеде янзы-бүрү болуп, дүк продукциязының талазы-биле хөй янзы ылгалдарлыг, колхоз, совхоз бүрүзүнде нарын, чартык нарын, чартык бөдүүн болгаш бөдүүн дүктүг хойлар шупту холушкак, харын-даа чаңгыс колхозчу хойжунуң кадарын турар коданыңдан безин дүктүң бүгү хевирлерин көрүп болур. Шах ындыг чижектер Өвүр районнуң «Торгалыг», Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозтарында 1959 чылда көзүлген.

Дүктүн ол хөлүшкак чоруу ооң үнезин кудуладып, дүк хүлээп ап турар белеткел организацияларынга янзы-бүрү будулгазыннарны болдуруп, колхозтар дүк өртээнден эвээш эвес акша-хөренгини чидирер чорукка чедирип турар. Оон чайлаарыбиле бо чылдан эгелээш, холушкак дүктүг хойларга көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң киржилгези-биле тодаргай учётту тургузуп, хойнуң дүгүнүң көрүлде шинчилгезин дүк кыргыыр мурнунда кодан бүрүзүнге чаңгыстан даңзылаар ажылды боттандырар херек. Аңаа хамаарыштыр мындыг хемчеглерни кылыры эргежек чугула:

Дүктүн шынарын шын тодаргайлап тургузары, ону улгаттырар херексел—микроскоптуң дузазы-биле микрон хемчээли-биле санап тургузар. Ону лаборатория херекселдер колхозтарда болгаш совхозтарда чок болза дүктүң шынарын дуржулгалыг специалистернің болгаш белеткел органнарның ажылдакчыларының азы дүк чорудулгазын өөренип дооскан тускай эртемниглерниң дузазы-биле көрүп тодаргайлап болур. Аңаа маргылдаалыг айтырыглар үнер болза дүк шинчилээр чоокку лаборатория черлеринге (Тываның дуржулга станциязынга азы Новосибирскинин мал ажылының эртем-шинчилел институдунга) дүктүн шынарын тодарадып, шын анализ үндүрүп ап болур. Хой дүгүнүн үнезиниң бедик болуру дүктүн шынарындан хамаарыштыр мындыг хемчеглерни кылыры эргежек чугула:

Дүктүн шынарын шын тодаргайлап тургузары, ону улгаттырар херексел—микроскоптуң дузазы-биле микрон хемчээли-биле санап тургузар. Ону лаборатория херекселдер колхозтарда болгаш совхозтарда чок хөлчу хойжунуң кадарын турар коданыңдан безин дүктүн бүгү хевирлерин көрүп болур. Шах ындыг чижектер Өвүр районнуң «Торгалыг», Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозтарында 1959 чылда көзүлген.

Дүктүн ол хөлүшкак чоруу ооң үнезин кудуладып, дүк хүлээп ап турар белеткел организацияларынга янзы-бүрү будулгазыннарны болдуруп, колхозтар дүк өртээнден эвээш эвес акша-хөренгини чидирер чорукка чедирип турар. Оон чайлаарыбиле бо чылдан эгелээш, холушкак дүктүг хойларга көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң киржилгези-биле тодаргай учётту тургузуп, хойнуң дүгүнүң көрүлде шинчилгезин дүк кыргыыр мурнунда кодан бүрүзүнге чаңгыстан даңзылаар ажылды боттандырар херек. Аңаа хамаарыштыр мындыг хемчеглерни кылыры эргежек чугула:

Дүктүн шынарын шын тодаргайлап тургузары, ону улгаттырар херексел—микроскоптуң дузазы-биле микрон хемчээли-биле санап тургузар. Ону лаборатория херекселдер колхозтарда болгаш совхозтарда чок болза дүктүн шынарын дуржулгалыг специалистернің болгаш белеткел органнарның ажылдакчыларының азы дүк чорудулгазын өөренип дооскан тускай эртемниглерниң дузазы-биле көрүп тодаргайлап болур. Аңаа маргылдаалыг айтырыглар үнер болза дүк шинчилээр чоокку лаборатория черлеринге (Тываның дуржулга станциязынга азы Новосибирскинин мал ажылының эртем-шинчилел институдунга) дүктүн шынарын тодарадып, шын анализ үндүрүп ап болур. Хой дүгүнүн үнезиниң бедик болуру дүктүн шынарындан хамаарыштыр. Сөөлгү чылдарда чурттуң кара баштыг ак хойлары-биле нарын дүктүг алтай кошкарларны хайнактаанны-биле хайнак хойларның дүгүнүн шынары 44, 46, 54, 56, 58, 60, 64, 70 чедип турар апарган. Ол шынарлар хайнак хойларга чаңгыс аай кылдыр доктаавайн, хөй янзы бооп турарындан дүктү хүлээп ап турар белеткел организациялары-биле маргылдаа үнүп турар чоруктар бар.

Дүктүн үзүнүн хол-биле шөйе тыртпайн, сантиметр-биле хемчээри эргежек чугула.

Дүктүн быжыы база кол черни эвээлеп турар. Ынчангаш ийи холдап эвээш бөлүк дүктү алгаш дыажын тодаргайлап тывар. Оон одурлуп үстү бээриниң хемчээлин тускай лаборатория херекселдиг черлерге килограмм, километр хемчээли өзүгаар санап тывар. Ону динаметр деп тускай машина-биле санап тывар.

Дүктүн чуңгаа дүктүн шынарын өске үүлдерден камгалап чоруур үстелчек чаар үүл болур, ол чогуур нормалыг, оон артык болза азы ол нормазындан кудулаар болза дүктүн шынарын үреп баксырадырына чедирер.

Ол шынарлар-биле бир домей өске бүгү талаларын көрүп турган, дүктүн дыылчаан, деп-дескизин, саңзарланчак азы чаңгыс аай хоюланчак шынарларын тодаргайлап даңзылаан соонда хойнуң кандыг класска хамааржырын дүк талазы-биле хамаарышкан клазына демдеглээр болгаш элитта, өнгүн класс, ийиги класс, үшкү класс, дөрткү класс деп демдектерин хойнуң кулаанга имнеп демдеглээш хойларны ол ааны-биле үзер.

Кажан хойларны классап үзүп демдеглеп турда чүгле дүк талазын көөр эвес, хойларның кадык-шыырак, боткур, шын тургузуглуг, дириг деңзизи бедик болурун барымдаалар. Өң-чүзүнүн база хамаарыштырар. Хой кыргылдазын чорударының мурнунда чорутса чогуур ажылдарның чамдык талаалары база бар. Кыргылдага эгелеп кирген үеде хой дүгүнүң арыг деңзизин азы өске бүгү чүүлдерден адырылган арыг удазының деңзизин тывары онза чугула. Ону коданнар ааны-биле хойжуларның адының кырына чорутса чогуур. Чүге дээрге бир хойжу хоюн малгаштыг ол кажаага кажаалап кыштаан, ооң дүгү хөй саңзарлыг, боктуг, хирлиг болуп болур. Ол хойжу бир хойдан ортумаа-биле 4—5 кг дүк ап турар, өске хойжу хоюн малгаш чок, арыг-силиг кажаага кажаалап турарындан хоюнун дүгүнде бок, чам чок болуп болур. Ынчангаш ол хойжу бир хойдан ортумаа-биле 3—4 кг дүк ап турар. Херек кырында күрүнеден ол ийи хойжунуң ийи ангы коданыңа бир дугаар хойжунун килограмм бүрүзүн ол хирлиг, боктуг дээш 10—15 хуу казылдалыг хүлээп ап азы килограмм дүктүн өртөөнге 23,5 рубль төлөөр. Ийи дугаар хойжунуң дүгү бок-чам чок болганындан аңаа кандыг-даа казылда болбас. Ынчангаш ол хойжунуң бир дүк бүрүзүн 30 рубль кылдыр хүлээп алыр. А колхоз ийи хойжунуң кайызынга-даа чаңгыс аай төлевирни берип турар. Оон арыг деңзизин барымдаалаваны-биле центнер дүк бүрүзүнден 330 рубльди артыкка чарыгдап болур. Оон ужурунда күрүне дүктүн өртөөн, ооң арыг деңзизин чижек азы шын тургускан норма өзүгаар санааш төлеп турар.

Дүктүн арыг деңзизин тодаргайлаарының аргалары янзы-бүрү бооп турар. Эң бөдүүн болгаш колхозтарга таарышкан арга болза бир кодандан 20 хойну үзүп алгаш азы оон 200—300 грамм дүктү алгаш, оон чуңгаа үнмези-биле тускай саазынга шыгжап кадагалаар болгаш ону алырда кол база хыналда ийи бөлүк кылдыр ылгаар. Аңаа хойжунуң адын, фамилиязын, ол ышкаш кандыг класстын хоюл дээрзин шын бижиир.

Дүктү чуурунун чуруму. 4 баккаңгы-аңгы температуралыг сугну кудуп алгаш, аңаа 0,3 хуулуг савацны, 0,2 хуулуг соданы холааш, бир бакка-ла 5—10 минута иштинде дүктү чуур болгаш ооң соонда тускай приборлар «ГПО-1», «ГПО-2» деп херекселдер-биле арыг деңзизин тодаргайлап үндүрер. Ооң арыг деңзизин күрүне ортумаа-биле нарын дүктүн 42 хуузу, чартык нарын дүктүн 52 хуузу, чартык бөдүүн болгаш бөдүүн дүктүн 72 хуузу деп хүлээп ап турар. Херек кырында кодан, колхоз ааны-биле тодаргайлап шынын көөр болза ол нормалардан өрүлеп азы кудулап турарын анализ шын көргүзер. Ол анализти өзүгаар күрүнеге дужаар болгаш ооң өртөөн база ук анализти барымдаалап төлөөр, ооң-биле кады хойжунуң ол өзүгаар аңаа азы күш-хүн төлевирин төлеп бээр.

Кажан дүктүн арыг деңзизин тодаргайлап турар үеде ону тодаргайлап үндүрген лаборант, лаборатория эргелекчизи тускай документини тургускаш, белеткел организацияларынга бадыткадыр. Дүк хүлээп ап турар фабрикалар ол анализтиң карышкаан чүгле хынап көөр.

Дүктүн арыг деңзизин тодарадып тывар чорук ажыл-агыйларга дүктүн бот-үнезин чиигедиринге база фабрикаларга дүк хүлээп алыр ажылды чиигедиринге, белеткел организациялары-биле дүк дужаап турар колхозтар, совхозтар аразынга кандыг-даа маргылдаалыг айтырыглар болдурбазынга дузалыг.

Бистиң областа дүктүн арыг деңзизин тодарадып тывары кандыг-даа бергедээшкин чок болгаш зооветснаб дамчыштыр садып турар «ГПО-1», «ГПО-2» «ГПОШ-2» деп приборларны колхоз, совхоз бүрүзү тып ап болур. Ол приборларның дузазы-биле ону күүседири белен.

Дүктү кыргып турар үеде чаашкынга таваржып, сугта киргеш хой дүгүнүн өде берген үезинде хой кыргыыры шуут хоруглуг. Кыргылданы чамныг, сигенниг, саваңныг, өдектиг болгаш өлезин довурактыг пунктуларга кыргып болбас. Ону шалалыг, азы тускай брезент чадыглыг черлерге чорудар. Кыргыттынган дүктү тус-тус класс ааны-биле шын сортап ылгаар болгаш ону чорударда колхозтар, совхозтар, азы белеткел пунктулары күрүнеиин чаңгыс аай бадылап каан күрстандарттарындан хажыдып болбас. Дүктүн шын сорттун кайы-бир таладан хажыдып үрээр болза хоойлу өзүгаар буруу хүлээдирин күрстандарттың негелдезинде айтып турар.

Дүктүн янзы-бүрү хевирлериниң ааны-биле дүктү тус-тус савалап тырыыр болгаш савазының даштынга ылавыла ол ажыл-агый черниң адрезин бижиир, дүктүн ылгавырын нарын, чартык нарын, чартык бөдүүн, бөдүүн дүк деп тодаргай айтыр. Ол ышкаш кандыг уксаалыг, хайнак азы хайнак эвезин айтыр. Арыг деңзизин хуу-биле, дүктүн шынарын сан-биле көргүзер. Боктуг азы боктуг эвезин база айыткан турар ужурлуг. Адак сөөлүнде дүктүн физиктиг деңзизин айыткан соонда пункт азы дүк хүлээп ап турар белеткел организациялары тускай фабрикаларже чүдүрүп чорударын чөпшээрээр болгаш азы колхозтар, совхозтар боттарының төлөөлери-биле дүк болбазырадыр фабрикаларга чедирер болгаш ону сөөрткен транспорт шүүделин күрүнеден төлеп алыр.

Хой дүгү кыргыырының мурнунда база кыргылданы чорудуп, дүктү дужаап турар үеде чорутса чогуур эңне бөдүүн ажылдар мындыг-дыр.

М. ЛАЙЗАА,
Хой бонидировкалаар талазы-биле дээди школаның дыңнакчызы.

Индонези улус чырыткылыг келир үези дээш дөртен чыл дургузунда демисежип турар

1920 чылдың майда Семаранг хоорайга (Ява ортулук) индонези марксисчи-революсчуларның хуралынга Индонезияның коммунистиг партиязын үндезилеп тургускан. Компартия Октябрьның социалистиг Улуг революциязының салдары-биле Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынга национал-хосталгалыг шимчәшкиннің шапхын кәдрулүшкүнүнүң түнелинде тывылган.

Индонезияның компартиязы марксистерниң улуг әвес бөлүктеринден национал хамзарышпас чоруг, демократия болгаш социал дешилге дээш Индонезияның маадырлыг ажылчын аңгызының болгаш ажылчы чоннарының маадырлыг демиселинің авангардында туруп турар демиселчилерниң бүдүн чартык миллион армиязынга чедир дөртен чыл дургузунда берге болгаш алдарлыг орукту эрткен.

Партия болза бодунуң догунап келгениниң баштайгы чылдарындан әгелээш-ле голланд колонизаторларның кадыг-берге истеп сүрүшкүнеринге таваржып келген. Колонизаторлар чурттуң иштинде боттарының агентуразының дузаламчызы-биле Индонезияга коммунистиг шимчәшкинни узуткаарын хөй удаа ораладжып келгеннер. Ындыг болза-даа террор, каржы хемчеглер Индонези коммунистерниң революсчу сеткилсоруун сып шыдаваан. Хаттаның, Натсириин, Сукиманның улуска удур бөлүү чурттуң чамдык черлеринге шериг-биле ажылчы чоннарның арызынга боо-чепсектиг мескилдежишкиннерни күткүп үндүрген 1948 чылда Индонезияның компартиязы шынгыы шылгалдага таварышкан. Ол бөлүк коммунистиг партияны күш-биле узуткаарын ораладшкан. Хаттаның чазаа компартияга удур шериглерни октаан. Дең әвес демиселге Индонезияның он муң хире чалбыыштыг патриотчулары өлген. Коммунистерниң удуртукчулары: Муссон, Шарифуддин, Даруусман, Сетиаджит, Суриппо болгаш өскелериндаа әрге-чагырга кижилериниң дужаалын ёзугаар тудуп алган болгаш араатанзыы-биле өлүрген. Индонези улустуң муң-муң дээре оолдар, кыстарын кара-бажыңнарга болгаш өлүрүкчү лагерьлерге хыдып чок кылган.

Чажыт ажылдың аар-берге чылдарында партияны каңнап быжыктырган, ооң революстуг серемчилелин бедиткен. Өлүрткен демиселчилерни оларның шынныг хөрөөнин муң-муң төлептиг үргүлчүлекчилери солаан. 1951 чылда партия ТК-ның чиңгине секретарынга бодунуң улузунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш турыштуг демиселчи эш Д. Н. Айдит сонгуттурган.

Чажыт байдалдан үнген соонда компартияның удургулгазы ону Индонезияның ажылчын аңгызының ёзулуг массалыг партиязы болдурарынче шиитпирлиг угланышкынны алган. Партияның хүрээлеңин калбартырынга болгаш быжыглаарынга 1954 чылдың чазынында болган партияның V съездизи дыка улуг рольду ойнаан. Съезд индонезия революцияның бүгү кол айтыырларынга харыыны берген болгаш үеним байдалында коммунистиг партияның политиказын болгаш тактиказын тодаргай илереткен.

Индонезияның компартиязы кыска үеним иштинде индонези ажылчы чоннарының калбак массаларында улуг авторитетти болгаш үндүткелди ажыглап турар чурттуң эң күштүг политиктиг партияларының бирээзи болу берген. 1955 чылда парламентиге сонгулдалар болгаш, ылангыя 1958 чылда әрге-чагырганың чер-чер органнарынга сонгулдалар ону тодаргай көргүскен. Парламентиниң сонгулдаларынга коммунистер дээш 6 миллион ажыг сонгукчулар бадылаан болза, 1958 чылда сонгулдаларга коммунистиг партия 8 миллион ажыг бадылаашкыннарны алган. Компартия Индонезияның политиктиг бүгү партияларының арызындан бирги черже үнген.

Индонезияның коммунистери боттарының төрөөн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселчилериниң мурнуку одуруунга кезээде туржуп келгеннер. 1958 чылда, иштики реакция америк империалистериниң дузаламчызы-биле Суматра болгаш Сулавеси ортулуктарга улуска удур үймээнни организастаанда, коммунистиг партия индонези улустуң чаалап алыышкынларын камгалаарынга шиитпирлиг-биле турушкан. Улуска удур үймээнни базырынга, Американың Каттышкан Штаттарынга баштаткан делегей империализминиң талазы-биле чепсектиг холгаарлаашкынның айыылынга удур чурттуң патриотчу күштерин каттыштырарынга шылгарыңгай рольду ол ойнаан. Үймээнчилерниң ээлеп алганы девискээрлерге коммунистер Индонезияга эрги колониалдыг корум-чурумнарны хатап тургузар дээш реакцияның ораладкышкыннарынга удур ажылчы чоннарның демиселин удуртуп турганар.

Индонези улустуң хамаарышпас чоруунга болгаш бүрүн әргезинге удур сүлчээни шиитпирлин-биле узуткааны бүгү депшилгелиг, национал-патриотчу күштерни сырый каттыштырарынче болгаш реаксылыг партияларны болгаш бөлүктерни башкаларынче угланган коммунистиг партияның политиктиг шугумунуң шыныын бадыткаан.

Индонезияның эң-не реаксылыг партиялары—Суматра база Сулавеси ортулуктарга үнмээнге киржип турган машуми партияның болгаш социалистиг партияның амгы үеде парламентиде төлөөлекчилери чок болуп турар. Ол парламентиге компартия 30 орунну алган болгаш мандаттарның санының талазы-биле национал партияның болгаш мусульманчы партияның соонда үшкү черни ээлеп турар. Чуртка национал чаңгыс эпти улам ыңай быжыглаарының әрге-ажыктарынга Индонезияның компартиязы ам антиимпериалистиг бүгү бөлүктер киржип турар каттышкан национал чазакты тургузарының лозунун идип үндүрүп турар. Ол партияның төлөөлекчилери президент чанында эң чугула консультативтиг органнар—Дээди консультативтиг совет болгаш Национал планнаашкынның соединде кирип турар.

Индонезияның коммунистиг партиязының парламентиде-даа, ооң дашкаар-даа бүгү ажыл-чорудулгазы бүрүн национал хамаарышпас чоруку чедип алырынга, улустуң демократтыг әргелерин калбартырынга, бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга чагыргган.

Империалистиг болгаш феодалдыг дарлалдан бодунуң чуртунуң бүрүн хосталгазы дээш демиселге компартия болза индонези улустуң кол дайзыны болза, голланд империализм болуп артып турар дээрзин барымдаалап турар. Индонезияга Голландияның экономиктиг тергиидээшкинин узуткаарының оруунда баштайгы базымнар, ылангыя голланд колонизаторларның өнчүзүн национализастаан соонда чедип алдынган. Барыын Ирианны хостаарын, холушкак бүдүргүлгелерге голланд капиталды национализастаарын, күрүне аппарадында болгаш чурттуң экономиктиг амыдыралында шиитпирлиг участоктарда голланд агентураны чайладырын чедип албышган, Индонезияның улузу голланд империалистерге удур демиселин үргүлчүлеп турар.

Кол соогуушкунну голланд империализмче удур угландырбышаан, компартия ооң-биле кады индонези улустуң оон тудак чок айыыдыг дайзыны—америк империализм болур деп санаан турар. Сөөлгү чылдарда АКШ-тың империалистери Индонезия республикага удур боттарының үргедекчи үүлгедиишкиннерин идепкейжидип келген.

Делегей империализминиң, хамыктың мурнунда америк империализминиң халдаашкыннарындан национал экономиканы камгалаар, а ол ышкаш чурттуң ажыл-агый кризизин ажып эрттер соруга-биле социалистиг дөгерь чурттары-биле экономиктиг харылзааларны быжыглаарын, экономиканы күрүне секторун күштелдиреринин, ону национал ажыл-агыйның кол сектору болдурарын компартия кыйгырып турар.

Күш-ажылчы тараачыннарның әрге-ажыктарының болгаш күзелдериниң шынчы камгалакчызы—компартия черни хөлезилеп эдилээрлер-биле помещиктерниң аразынга дүжүттү хөлезиленикчиге ажыктыг кылдыр 6 : 4 хемчээлге хуваар дугайында хоойлуу төлевилелин парламентиге киирген. Помещик партияларын удурланыышкынының уламындан болдунган шудургу демиселдің түнелинде дүжүттү 5 : 5 хемчээлге хуваар дугайында хоойлуну парламент хүлээп алган. Ол болза Индонезияга нарын айтырыг болур аграр айтырын шиитпирлээринче орукта чугаажок депшилгелиг базым болур.

Компартия бодунуң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазынга тайбыцны быжыглаарының болгаш улустар арасының байдалын чымчадырының айтырыгларынга улуг кичээнгейни салып турар. СЭАТО деп агрессчи блокту узуткаары болгаш Азияга коллективтиг айыыл чок чорукту тургузары дээш шиитпирлиг демисежип, Азия чурттарының улустарының национал-хосталгалыг шимчәшкинин бузарынче угланган АКШ-ка баштаткан империалистиг күрүнелерниң күзениишкиннерин үргүлчү сойгалап илередип турар.

Амгы үеним байдалында Индонезияга кара-чаңгыс шын политика болза тайбын дээш демиселдің антиколониалдыг фронтузунуң делегей хемчээлинге чүгле Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттары-биле кады ажылдажылганың политиказы болур.

Партия тургузуун компартия масаларга ажыл-биле ханы холбаштырып турар, ооң кол утказы болза чуртка империалистиг болгаш феодалдыг тергиидээшкинни бүрүн узуткаары дээш демиселче ажылчы чоннарны, хамыктың мурнунда ажылчыннарны база тараачыннарны организастаары болгаш мобилизастаары болур. Чурттуң чонунун 60—70 хуузу болуп турар тараачыннар ортузунга ажылче компартия улуг кичээнгейни салып турар. «Тараачыннарның революстуг организациязын быжыглаар болгаш калбартыр талазы-биле ажыл партияның кол ажылы болган турар ужурлуг... Тараачыннарның калбак массаларын организаставас болгаш бодувустуң соовус-биле әдертпес болзувусса, ёзулуг национал фронтуну тургузары болдунмас, ол фронтуга коммунистиг партияның удуртур ролюнун дугайын чугаалаары болдунмас» деп, Индонезияның компартиязының ТК-зының даргазы эш Айдит чугаалаан.

Индонезияның коммунистиг партиязының амыдыралында төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун болза, 1959 чылдың сентябрьда болган ооң VI съездизи болур. Ол съезд компартияның төөгүзүнге алдарлыг чангысаптиг съездизи болуп кирген. Съезд партияның стратегиниң болгаш тактиказының кол айтырыгларының талазы-биле чугула шиитпирлерни хүлээп алган, партияны организация болгаш идеология талазы-биле улам ыңай быжыглаарын боттандырарынче, ажылчы массалар-биле харылзааларны быжыглаарынче, чаңгыс аай национал фронтуну быжыглаарынче партийжи массаларны угландырган.

Б. АРТЕМОВ.

Чоокта чаа Бухарестиң төвүнде дыка хөй чурталга черлерин тудуп деоскан.
Чурукта: чурталганың чаа бажыңнары. Фото Г. Малютиниин. СЭТА-ның фотохрониказы.

Чехословак үлетпүрнүң кол адыры

Үлетпүр хөгжүлдезиниң деннелиниң талазы-биле Чехословакия делегейде өскү черни ээлеп турар чурттарның бирээзи, а бүдүргүлге өзүлдезиниң темпизиниң талазы-биле эң сайзырангай дээн капиталистиг чурттарны оранчок ажып турар. Амгы үеде республика үлетпүр продукциязын дайын мурнунда бүдүрүп үндүрүп турганындан дөрт катап хөйну бүдүрүп үндүрүп турар апарган.

Чуртту хосталарының мурнунда үлетпүрүнүң бүдүргүлгелери колдуунда-ла Чех областарга мөөцнеттинген турган болгаш чурттуң чөөн талазы—Словакия болза ынчаарда чүгле чер ажыл-агыйынга өйлежип турган болгай. Үлетпүр бүдүргүлгезиниң дайын мурнундагы тургузуу илергей-ле таарымча чок турган. Машина тудуу болгаш металлургия ээлээн хөгжөөн тураажок, кол кичээнгейни чиик үлетпүрже, ылангыя пөс-таавының, шилдің болгаш идик-хептин бүдүргүлгелериниче салган турган. Бүгү үлетпүр капиталистиниң холунга турган болганда, чиг эт болгаш үлетпүр продукциязының саарылдазының талазы-биле буржуазтыг чурттардан дыкх улуг хамаарылгалыг турганы-биле мөөн мурнунда ооң хөгжүлдезиниң өскүм болгаш кризистиг болуушкуннарга үргүлчү таваржыр турган.

Чехословакияны фашизмден хостаанының сөөлүнде, 1945 чылда үлетпүр бүдүргүлгези дайын мурнунда турган деннелиниң 50 хуузун аңай деп чедип алган. Улусчу әргечагырга бүдүргүлгелерни национализастааш, үлетпүрну катап тургузарының болгаш чаа бүдүргүлгелерни тургузарының талазы-биле дарыы хемчегларни бирги ээлчегде Словакиянын, Мурнуу Чехияның болгаш Чех-Моравы бедигээштің экономика талазы-биле хожудангай областарынга ап чоруткан. Мурнунда хожудангай турган ук областар ажылчын аңгының болгаш чурттуң бүгү ажылчы чоннарының күзениишкининиң ачызында мурнакчыларның деннелинге чедир өзе берген. Ылангыя Словакияның индустриалчыдыргазында өнза чаартылгалар болгулаан. Ында мурнунда аңаа бүдүрүп үндүрбейн турган продукцияларның чаа хевирлерин шиңгээдип алган, онон улуг бүдүргүлгелер тургустунган. Чижээ, улуг-улуг хем судноларының, янзы-бүрү станоктар болгаш машиналар тудуунуң база янзы-бүрү химиктиг продукциялар бүдүргүлгелериниң дээш ооң-даа өске.

Машина тудуу Чехословак Республиканың үлетпүрүнүң кол адыры болу берген. Бүгү үлетпүр продукцияларының 30 хуузу ооң үлүүнге хамаржып турар. Чехословакияның даштыкыже үндүрүп турар барааннарында машина тудуунуң продукциязы 40 хуу чедип турар. Чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге онзаштыр алырга, янзы-бүрү машиналарның нинти бүдүргүлгезиниң талазы-биле Чехословакия делегейде дөртү черни ээлеп турар, а чамдык мотоциклдер дээн ышкаш машиналарның бүдүрүп үндүргүлгезиниң талазы-биле харын-даа — бирги черде. Амгы үеде машиналарның делегей ассортиментизиниң 80 чедир хуузун Чехословакияның бүдүргүлгелери бүдүрүп үндүрүп турар.

Делегейниң дыка хөй чурттарынга Чехословакияның садып турары станоктарның болгаш машиналарның чамдык хевирлериниң аңгыда, чигир заводтарынга, пөс-таавы, идик фабрикаларынга, цемент болгаш керамика заводтарынга дээш ооң-даа өске бүдүргүлгелерге хереглээр комплексилиг дериглери чаагай алдарны чедип алган.

Үшкү беш чыл планында Чехословакияда машина тудуунуң улам ыңайгы хөгжүлдези көрүнген. Машина тудуунуң үлетпүрүнүң бүдүргүлгези ам безин дайын мурнунда турган деннелиниң барык-ла дөрт катап ажып турар. Республика беш чылдың төнчүзүнде, 1937 чылда бүдүрүп үндүрген машиналарның санын-биле дең санныг машинаны бир айда-ла бүдүрүп үндүрүп турар апаар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын чаа техника-биле четчир хемчәлдиг дериир, транспортту чаартыр, көдээ ажыл-агыйының калбак механизастаашкынын чорудар, үлетпүрде болгаш тудугда хөй күш үнер ажыл чорудулгаларын механизастаар, аар үлетпүрге автоматчыдылганы шиңгээдип алыр, мыңдыг сорулгалар машина тудуунуң мурнунда тургустунуп турар. Үшкү беш чылда пассажир болгаш чүк транспортунуң дөрттүн үжү электрилиг болгаш дизельдиг шимчедикчилер-биле ажылдаар. Чехословакияда машина тудуунуң заводтары 2 муң аът күжү күчүлүг мотовозларны база доктаамал болгаш доктаамал әвес токтун шимчедикчилериг электровозларны бүдүрүп үндүрерлер. Заводтар көдээ ажыл-агыйга хереглээр сөөкла ажаап алыр хомбайнар, чүдүрүкчүлер, тарадыр октаар машиналар, мал ажылын механизастаарынга хереглээр дериглер чергелиг, ийи мундан әвәәзи әвес чаа хевириниң машиналарын шиңгээдип алыр. Үлетпүрге калбак хереглелдиң бараанларын бүдүреринің талазы-биле херектиг машиналарны бүдүрүп үндүреринге улуг кичээнгейни салган турар. Техниканың хөгжүлдези, бүдүргүлгениң технологиязын улам ыңай болбаазырадыры машина тудуунуң үлетпүрүнге күш-ажылдың бүдүркүчүлүн бедидер арганы бээр. Ону чүнүп-даа мурнунда бүдүргүлгени механизасчыдып болгаш автоматчыдып турган чедип алыр. Эң чаа машиналарның чаа муң-муң автоматтыг болгаш чартык автоматтыг станоктарын үлетпүрүнүң бүдүргүлгелера алыр, ол дээрге үлетпүр бүдүргүлгезин үргүлчү улгаттырар арганы бээр. Бот-боттарынга экономиктиг дузалажылга чөвүлелиниң киржикчилери—социалистиг чурттар-биле кайы-кайызынга дузалажыры, кооперастажыры, сырый харылзаалыг кады ажылдажылга Чехословакияда машина тудуунун үлетпүрүнүң хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Социалистиг лагерьниң хереглелинге Чехословакия чоокку чылдарда электровозтарны, гидротурбиналарны, резина болгаш идик үлетпүрүнге хереглээр машиналарны берип турар апаар болгаш ооң соонда—химия үлетпүрүнге, энергетикага болгаш металлургияга хереглээр дериглерни берип турар апаар. Ооң-биле чергелештир республика Совет Эвилелиниң, Польшадан, ГДР-ден, Венгриядан бодунга эргежок чугула машиналарны ап турар. 1965 чылда Чехословакияның даштыкыже үндүрер бараанларының 55 хуузу машина тудуунун продукциязы болу бээр.

Чехословак улустуң амдыы чылдан әгелеп боттандырып әгелээри үшкү беш чыл планы болза, Чехословак Республикага социализмниң тургузуушкунун доозарының ылаштыг программазы болур. Планның кол сорулгазы болза — чурттуң чонунуң амыдыралчы деннелин улам-на бедик деннелиг чедирери болуп турар. Чехословакияда кончуг дүрген хөгжүп турар машина тудуунун үлетпүрү ол чаагай сорулгаларны күүседиринге кол рольду ойнаар.

Б. ДМИТРИЕВ.

Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинге май 27-де дөрт чурттарның (Аргентина, Тунис, Цейлон, Экватор) киирген резолюция төлевилелин болгаш Совет Эвилелиниң төлөөлериниң аңаа кылган әдилгелерин чугаалажып кеерун үргүлчүлээн.

Чөвүлелдің эртенги хуралынга чүве чугаалааш, АКШ-тың болгаш НАТО талазы-биле ооң әвилелчилериниң (Англияның, Францияның, Италияның) төлөөлекчилери совет әдилгелерге шуут удурланган. Ооң-биле кады америк төлөөлекчи Лодж—АКШ болза кажан-даа шпионнаашкынны кылбайн турган болгаш агрессчи үүлгедиишкиннерни чоруттайн турган деп ыят чогу-биле чулчураан.

Дөрт күрүнелериниң киирген резолюция төлевилели ол хевээр болур болза улустар аразының байдалын экижидип черле шыдавас деп Польша Улус Республиканың төлөөлекчизи Михайловский айыткан. Совет әдилгелер ол төлевилелди ёзулуг, ажыл-хереқчи кылып турар деп польша төлөө медеглээн. Айыыл чок чоруктун Чөвүлелинин кежигүннерин ук әдилгелерни хүлээп алырынче кыйгырган, ол—совет әдилгелери-биле хүлээп алдынар болза ук резолюция улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырынга идиг болурун демдеглээн.

Эртенги хуралдың төнчүзүнде ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко чүве чугаалаан.

Турцияда шериг эргилдези

ЛОНДОН. (СЭТА). Анкара радиозунуң медеглелинге даянып алган, Рейтер агентилелиниң дамчытканы болза: турк шериг май 27-де бүгү чуртка контрольду тургускан, Турцияның ээлээн каш күрүне ажылдакчыларын, оларның аразында Турцияның президентизи Джеляль Баярны, парламентиниң даргазы Рефик Коралтаны, иштики херектер министри Намык Гедикти хоругдалда тудуп турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Анкарада француз әрге-чагыргалардан алган медеглелдерге үндезилээш, Франс Пресс агентилелдің дамчыдып турары болза, Турцияның найысылалынга шериг эргилдезиниң мурнуу чарыында можуларда бүгү-ле губернаторларны болгаш супрефектилерни тудуп хоругдаан.

Май 27-де эртенгиниң 4 шак 15 минута турда, Анкараның әрги кезээнге күштүг аткылажыышкыннар дыңналып турган. 4 шак 20 минута турда, Ататүрк кудумчузунга танктар кәстүп келген. Кудумчуларның карышкак черлеринге шуптузунга шериг кижилер ээлеп турупканнар. Аткылажыышкыннар министерстволарның турар бажыңынче улам чоокшулап кел чораан. Каш-ла минута эрткенде, телефон-биле харылзааны үскен. Танктар республиканың президентизиниң турар бажыңынче углаш чорупкан.

Радио национал гимнини ээлээн каш удаа дамчыткан.

Ататүрк кудумчузун болгаш министерстволар кварталын ээлеп апкан шериг училищезиниң сургуулдарынга хоорайның хамаатылары бажыңнарының сонгаларындан байыр чедирип турганнар.

5 шак 15 минута турда радиостанция дувураазын болдурбазынче кыйгырыг салгаш, шеригниң талазындан бүгү чуртта байдалды контрольдап турар болгаш сонгулдаларны чорудар деп дыннаткан. Ооң-биле кады шериг болза НАТО-га болгаш СЕНТО-га шынчызын чарлаан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң медеглеп турары:

Турцияның премьер-министри Аднан Мендерес майның 27-че дүнезинде Эскишехирден Анкарага ээп чедип келген соонда туттурган дээрзи Парижке билдинген.

Майның 27-де, ук черни-биле эртенгиниң 7 шак турда Анкарага транспорттун бүгү шимчәшкиннерин соксаткан болгаш Турцияның шериг-агаар күштериниң реактивтиг самолёттары, а ол ышкаш хайгаарал самолёттары найысылалдың кырында ужудуп турар дээрзин медеглелдерде дыңнаткан.

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң медеглелин ёзугаар алырга, Анкараның радиозу май 27-де дамчыткан. Күрүнеиң бүгү-ле албан-хаакчылары май 28-те, эртенгиниң 9 шакта боттарының мурнундагы албан-хүлээлгелерин күүсеп кирер ужурлуг дээрзин ында айыткан.

Анкараның чурттакчыларынга майның 27-ниң 16 шактан әгелеп бажыңнарындан кудумчуларже үнерин чөпшәрәәр, ынчалаа-даа чурттакчыларның чаңгыс черге мөөннештир чыглырын хорап турар.

Анкарага кежээкиниң 9 шактан әгелээш эртенгиниң 5 шакка чедир таныылдаашкын шагын тургускан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Турцияның шериг командылалының медеглелин Анкараның радиозун дамчыштыр чарлаан деп Франс Пресс агентилели дыннадып турар.

«Болдунар арга тургустунуп келирге-ле хостуг болгаш хоругдал чок сонгулдаларны эрттирер дээш курраг черниң, далайның болгаш агаарының болбаазырадыры» деп медеглелде чугаалап турар. «Сөөлгү неделяларда болган кризистер-биле болгаш харааданчыг болуушкуннар-биле, чурттуң иштинге хамааты дайынны баш удур болдурбас болгаш чурттуң ийи улуг партияларын башкаландырып турар тамыны узуткаар дээн-биле шиитпир тайылбырлаттынар.

Бүгү хамаатылар хоойлуларны сагыыр ужурлуг болгаш чазак кежигүннери оларның айыыл чок чоруун хаңдырар, шеригге боттарын камгаладыры-биле келир ужурлуг деп сүмелээнин медеглелде айыткан.

«Каттышкан Нациялар Организациязының Уставынга, кижиниң эргелериниң бүгү-ниити декларациязының принциптеринге, атлантика әвилелинге болгаш СЕНТО кереәзинге, ол ышкаш Турцияның ат салганы бүгү-ле кереәлеринге болгаш әвилелдеринге Турцияның «шынчызын» медеглелде бадыткаан.

Мотоспорт

Дидимнериң старты

Кызылдың бирги черн дээш мотоциклчилериниң чарыжы болган. Маргылдаанның чурумун ёзугаар киржикчи бүрүзү 4 км долганытны 10 катап дескиннер, алы 40 км черни эртер турган. Оларның эртер оруу дески әвес: өскәәрлер, кудургайлар, элезиниг болгаш дүрген ээр черлер кайы хөй.

...Стартты берипкен. Мурнунче хөрээнде «1» дугаарлыг кижи уне маңнады берди. Ол болза Кызылдың механизация училищезиниң башкызы, мотоцикл спортунуң бирги разрядтызы Жилкин болду. Удатпаанда-ла мотоциклчилер шупузу орук дүргаар шуужа бердилер. Ам чүгле кижи бүрүзүнүң тактика болгаш мотоцикли башкарын билириниң талазы-биле мергежилин көргүзери арткан.

Орук дүргаар тургускулап каан хынакчы кижилер кымнын, кайда чорун турарын радио дамчыштыр дамчыдып турар аразында баштайгы мотоциклистиң бараны кәстүп келди. Ол Жилкин болду, ооң соонда 500 м хире черде облютребсоюз АТК-зының кино механики Артепов, үшкүзүнде «Тувинская правда» солунунуң ажылдакчызы Гаврилов эрти. Оларн 3 дескиниг эрткижете чедир-ле ынчалар чорун турганнар. 4-кү дескиниг Гаврилов дүрген ээр черни эртип чораан, аңдарлып барып дүшкен. Ол маргылдааны уламчылаар аргажок болган—мотоцикл үрелген.

Артеповту мактаары черле чөптүг. Ооң мотоцикли шакта 120 км чоруур дүрген-биле чорун турган. Черле дидим кижи болду, ооң мотоцикли шоссе орук кежир халыткан, дугуй черге дегбейн 9 м черни халый берген. Шах ынчалар дидим маңнадып турган, ол Жилкинни эртип алган.

...Финиш. Көрүкчүлериниң адын часкаашкынының адаа-биле Артепов дистанцияны доосту. Ол 40 километрни 34 минута 59 секунда эрткен. Бирги разрядчы Жилкин дистанцияны 35 минута 40 секундада эрткеш, ийиги черни алган. Үшкү черде Поталов—41 минута 15 секунда. Бирги үш черни алган тиилекчилерни I, II, III чергениң дипломнары болгаш өртектиг барааннар-биле шаннаан.

Чурукта: **К. АРТЕПОВ.**

КӨРГҮЗҮГ МАРГЫЛДАА

Областың спорт иштилелдериниң болгаш организацияларының Эвилелиниң чөвүлели спортчу көргүзүг маргылдаалары эрттирери-биле штангистериң болгаш гимнастарның агитбригадазының Барыын-Хемчик районче чоруткан.

Кызыл-Мажалык суурга болгаш көргүзүгте кончуг хөй чон чыылган. Анаа областың штанга талазы-биле чемпионнары болгаш рекордсменнери В. Лузин, Г. Петров, И. Чижов, И. Волков, В. Якушов, Кызылдың спортчу гимнастика чемпионнары Лида Сандакова, Люба Гусакова олар солун көргүзүглерни көргүскеннер. Көрүкчүлер көргүзүг бүрүзүн адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Лаңзазының хөй Кызылдың штангистери «Барлык» совхозтуң көдээ спортчулары-биле эш-хуунун ужуражыышкынын кылган. Ол маргылдаага совхозтуң ажылчыны С. Манзыр болгаш агроном Кожушка олар разряд нормазын дужазганнар. Кызылдың дээре спортчуларын районнарже көргүзүг маргылдаалары эрттирери-биле үргүлчү чорудар болза, көдээ спортчуларының спортчу мергежилин белдеринге улуг дузаны чедирери чугаажок.

Г. ПЕТРОВ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Кызыл хоорайның Чүлдүм кудумчузунда № 3 бажыңның 6-гы квартиразында чурттап турар хамааты Анастасия Васильевна Матвеева Доңда-Ростов хоорайның Осоавиахим кудумчузунда № 62 бажыңның 7-ги квартиразында чурттап турар хамааты Борис Григорьевич Левтен чарлыр дугайында херек кедүрүп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның 2-ги участогунун улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда кылдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый кылдизиниң 22-64, иштики информация кылдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт кылдистериниң 23-35, чагаа кылдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал кылдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларының 20-60.

ТС—00802. Чагыг № 1290. Культура эргелелиниң типографиязы.